

New
Direction

the foundation for european reform

EVROPSKÁ BEZPEČNOST, NATO A JEHO VÝCHODNÍ HRANICE - MINULOST A SOUČASNOST

BOHUSLAV PERNICA & FRANTIŠEK ŠULC

www.europeanreform.org @europeanreform

New Direction

Established by Margaret Thatcher,
New Direction is Europe's leading free market
political foundation & publisher with offices in
Brussels, London, Rome & Warsaw.

Mgr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

pplk. v zál. Mgr., Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Bohuslav Pernica absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově (VVŠ PV) v programu ekonomika a management a později Fakultu sociálních věd Univerzity Karlovy v programu sociologie - veřejná a sociální politika. V letech 1998 až 2007 vyučoval na VVŠPV a Univerzitě obrany, posléze pracoval na Generálním štábu AČR a Ministerstvu obrany jako analytik v oblasti obranného plánování a bezpečnostní politiky a strategie. Je spoluzakladatelem blogu On War On Peace a spolueditorem Bílé knihy o obraně. Od roku 2013 působí jako odborný asistent na Ústavu regionálních a bezpečnostních věd Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice.

Mgr. František Šulc

František Šulc vystudoval politologii na Filozofické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a bezpečnostní studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Od roku 1995 působil jako novinář v televizi Prima, v Lidových novinách a v časopisu Týden. V roce 2003 získal Cenu Ferdinanda Peroutky. Od srpna 2010 do prosince 2012 působil jako vedoucí poradců ministra obrany ČR Alexandra Vondry. V letech 2012 až 2014 byl ředitelem kabinetu ministra obrany. Od roku 2014 pracuje jako konzultant v oblasti obrany, bezpečnosti a médií.

1	ÚVOD	7
2	MOBILIZACE	11
3	NATO A VARŠAVSKÁ SMLOUVA	15
4	BOJIŠTĚ STŘEDNÍ EVROPA	19
5	Z FULDY DO SUWALKI	25
6	DŮSLEDKY MÍROVÉ DIVIDENDY	29
7	HLEDÁNÍ SCHOPNOSTI POSÍLENÍ OBRANY STÁTU V 21. STOLETÍ	43

1

ÚVOD

*„Armáda je a může být jen taková,
jakou je společnost, která ji vytváří.“*

- Josef Fučík¹

Francouzská revoluce a napoleonské války přinesly do válčení jeden nový fenomén, který v 19. století pojmenoval Carl von Clausewitz válkou národů či absolutní válkou a francouzský politik Léon Daudet v roce 1918 válkou totální, která vyžaduje „totální mobilizaci všech zdrojů státu“. Vedení války sice zůstávalo v rukách specialistů (vojáků), ale ti měli k dispozici veškeré lidské i materiální zdroje státu, které mohly být nasazeny proti nepříteli s cílem jej porazit, či alespoň vyčerpat.

V 19. a 20. století se stala zcela nezbytná schopnost státu rychle dostat potřebné množství občanů do uniformy a přeměnit mírovou výrobu na válečnou. Klíčové bylo – kromě adekvátního množství personálu – mít k dispozici dostatek surovin, výrobních a přepravních kapacit a dostatečnou infrastrukturu k rychlým přesunům a zásobování, k výcviku branců, ubytování, zajištění nemocniční péče a podobně. Z mobilizace se stal základ pro obranu státu a rychlé využití všech dostupných zdrojů pro válku byla imperativem politiky po skoro celé 20. století až do 90. let minulého století.

Na výše uvedeném nic nemění fakt, že po bitvě u Waterloo se evropské armády na čas profesionalizovaly, na rozdíl od Spojených států. Americká občanská válka v letech 1861-65 byla válkou branců a jasně se ukázal jeden z problémů masových armád – nedostatečný výcvik². Na druhou stranu vynikl význam železnice pro vedení válečných operací. Železnice se stala zásadním prostředkem pro přesun armád a jejich zásobování a hodně z toho těžil Sever.

Byť v Evropě v té době byly ještě armády profesionální, železnice se jako klíčová infrastruktura pro vedení bojových operací začala prosazovat i zde. Umožnila například Helmuthu Moltkemu staršímu koncentrovat pruské jednotky na určitém místě a pak je rychle přesunout z východní fronty na západní a tím se vyrovnat silnějším soupeřům. Pruské úspěchy proti Rakousku a Francii měly ještě jeden dopad – zjištění, že francouzská armáda se může vyrovnat té sjednocené německé jedině tak, že bude mít k dispozici nejenom dostatečné transportní kapacity, ale především dostatek vojáků. A jak je získat jinak než návratem k tomu typu armády, která byla charakteristická pro revoluční vojska, tedy brancecké.

Tento přístup se postupně stal v Evropě převládající a mobilizační plány, jakmile se začaly naplňovat, už byly velice těžko odvolatelné. To, že se malá lokální krize na

¹ Fučík, Josef: Občan a obrana vlasti *in* Vojenské rozhledy, 2/1995, Generální štáb Armády České republiky, Praha, str. 41-46

² Hart, Liddel B. H. (1954): Strategy, Frederick A Praeger, Inc., New York, strany 148-149

Balkáně proměnila ve světovou válku někteří alespoň částečně připisují mobilizačním plánům, respektive tomu, že jakmile začaly být realizovány, jenom těžko se dal válečný stroj zastavit. „*Německému generálnímu štábu se stejně jako ruskému nechtělo odepsat dvacet let plánování. Ani ruský, ani německý štáb neměly k dispozici žádný alternativní plán. Přestože se car i císař pokoušeli ustoupit od okraje propasti, nevěděli, jak na to – car proto, že nesměl provést částečnou mobilizaci, zatímco německý císař proto, že mu zabránili mobilizovat jen proti Rusku. Oba ztroskotali na vojenské mašinerii, kterou pomohli vybudovat a kterou, jakmile se jednou dala do pohybu, nebylo možné zastavit.*“³

První světová válka měla být podle německých plánů manévrová a nepřítel měl být rychle poražen na obou frontách. Namísto toho ustrnula v zákopech na čtyři roky a nic na tom nezměnily ani německé ofenzivy proti Italům a Rusům v roce 1917, ani Ludendorffova ofenziva proti Francouzům a Britům v roce 1918. Tyto akce byly sice v počátcích úspěšné, ale kvůli vyčerpanosti Německa neměly naději na úspěch. Předznamenaly ovšem operace 2. světové války. Sice stále masové, založené na milionech branců ve zbraní a silné palebné podpoře, ale zároveň na obrněných a pohyblivých tankových jednotkách schopných provést průlom linií nepřitele a tím udržet volnost pohybu a lehkých výsadkových jednotkách schopných po krátkou dobu samostatně operovat v týlu nepřitele.

Po 2. světové válce bipolární uspořádání a rozdělení Evropy na dva bloky s hranicí procházející Střední Evropou jako by potvrzovalo vývoj od poloviny 19. století soustřeďující se na masu, schopnost rychle přejít z mírového stavu do válečného mobilizací všech zdrojů států. Zatímco síla dvou bloků a jejich vojenských uskupení – Severoatlantické aliance

(NATO) a Varšavské smlouvy – se poměřovala tradičně počtem osob ve zbraní, výdaji na obranu a výrobou oceli, mimo Evropu probíhala řada konfliktů tradičnějších, povstaleckých a občanských, kterých se zástupci znesvářených bloků sice s většími, či menšími úspěchy účastnili, ale brali je jako vedlejší produkt oné „*zákopové*“ Studené války na starém kontinentu.

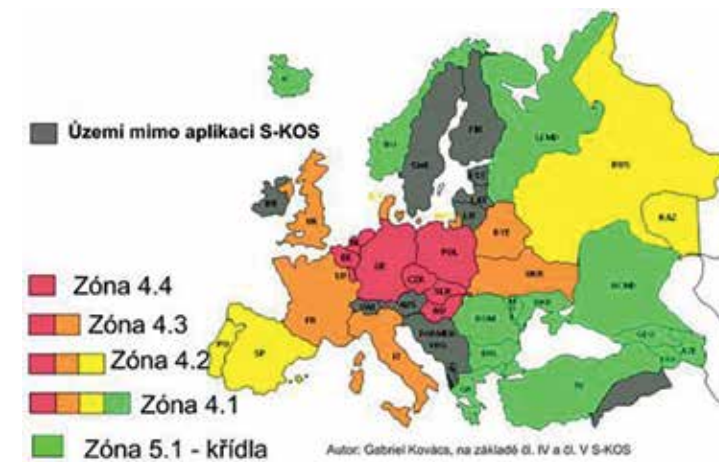
Změna přišla až s koncem 20. století a rozpadem blokového systému a Sovětského svazu. Lokální občanské války nízké intenzity, které ale měly potenciál se přelévat a šířit, a globální terorismus začaly (znovu) nabývat na síle. Tyto asymetrické konflikty ovšem vyžadují zcela odlišné přístupy, než je masová, či opotřebovávací válka průmyslového věku, někdy označovaná také jako válka druhé generace⁴.

Severoatlantická aliance, která na rozdíl od Varšavské smlouvy dokázala bipolární konfrontaci přežít, hledala v 90. letech svůj *raison d'être*. Nalezla jej ve dvou politikách – tou první bylo rozšiřování zóny liberální demokracie a stability v Evropě přijímáním států střední, východní a jihovýchodní Evropy, které bývaly pod sovětským vlivem, do NATO. Druhou je pak proměna Aliance ve vojensko-politický nástroj pro řešení a stabilizování situace na evropském kontinentu (Balkán), na periferii Evropy (Afrika, Střední východ), ale i na vzdálenějších místech, například v Afghánistánu. Slogan charakterizující změnu strategie tehdy zněl: „*Out of area or out of business.*“ Dostatečné odstrašení přitom zajišťovaly jaderné zbraně, nikoli připravené masové armády, protože většina spojenců v 90. letech armády zprofesionalizovala a zmenšila v rámci výběrání takzvané „*mírové dividendy*“.

V roce 2008 stále více se vymezující a posilující Rusko proniklo do Gruzie, během několika dnů vojensky ovládlo část země a porazilo gruzínskou armádu cvičenou a vybavenou spojenci z NATO. V roce 2014 obsadilo v rozporu s mezinárodním právem ukrajinský Krym a vytvořilo svou loutkovou oblast na východě Ukrajiny. Tento vývoj posunul ručičky hodin zpět a připomněl fakt, že kategorizace je dobrá pomůcka, ale typy válek a konfliktů existují vedle sebe, jeden nestřídá druhý na ose historie lidstva. Po sloganu vybízející k vyšší aktivitě mimo území členských států aliance se začala opět více zdůrazňovat obrana teritoria a nutnost posilovat schopnosti členských států zajistit hranice aliance před případnými agresivními záměry především Ruska⁵.

OBRÁZEK 1

Členění zóny aplikace ATTU (zóna aplikace from Atlantic to the Urals) Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě⁶

Pohled na mapu jasně ukazuje, že zatímco během Studené války bylo těžiště potenciálního konvenčního konfliktu ve střední Evropě, dnes se posouvá více na východ, především do Pobaltí, které s Ruskem přímo sousedí, a navíc není součástí Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. Dalším regionem, kam se přesouvá těžiště potenciální konfrontace, je oblast

Černého moře⁷. Výše uvedené zobrazení názorně ukazuje snahu o zabránění koncentrace zbraní ve střední Evropě – nejnižší počty zbraní měly být v zóně 4.4 a postupně se zvyšovat k celkovému limitu smlouvy zóny 4.1. Vzestup Ruska a reakce Západu ovšem tento přístup zcela mění – zbraně vytlačené ze střední Evropy se přesouvají dále na východ, což ale znamená prodloužení zásobovacích linií a potřeba transportování personálu a techniky přes území, které není infrastrukturně připraveno. Zároveň je při pohledu na mapu jasné, že se musí v přístupových bodech vytvářet tzv. „*úzká hrdla*“.

Cílem tohoto textu je analyzovat připravenost členských států Severoatlantické aliance, respektive Evropské unie, zajistit svou východní hranici proti případnému protivníkovi konvenčním způsobem, který nejlépe vystihuje charakter konfliktů druhé a třetí generace stručně popisovaných výše. Pro jejich vedení je zapotřebí široké zázemí personální, materiální i infrastrukturní, vyžaduje schopnost relativně rychle přeměňovat hospodářství z mírové produkce na válečnou. Nezbytný je i vysoký stupeň státní kontroly. Argumentujeme, že po roce 1989 jsme – jako členské státy Severoatlantické aliance a Evropské unie – tyto schopnosti ztratili. Poměrně rozsáhlou fyzickou i mentální demilitarizací ukážeme na datech porovnávacích období před rokem 1989 a po něm.

Samozřejmě, uvědomujeme si odlišnosti dneška od doby Studené války, nebo období meziválečného, uvědomujeme si nárůst významu dalších prostorů pro vedení vojenských operací – vesmíru a kybernetického (informačního) a nechceme tvrdit, že převládajícím konfliktem bude válka 2. a 3. generace. Nicméně, historie jasně ukazuje prolínání jednotlivých typů konfliktů a státy, jejichž primárním smyslem existence je zajištění obrany, bezpečnosti a vymáhání spravedlnosti pro své občany, musejí být připraveny na konflikty různé povahy a intenzity, a že příprava vlastního území je klíčovým úkolem států.

³ Kissinger, Henry (1999): Umění diplomacie, Od Richelieua k pádu Berlínské zdi. Prostor, Praha, strana 227

⁴ Existuje řada přístupů k popisování a kategorizaci vývoje strategie a válečnictví. Jedním z nich, který navazuje na učení plk. Johna Boyda, respektive se odkazuje na strategii čínského učence Mistra Suna, přichází se čtyřmi generacemi válek, které jsou charakteristické různými aspekty společenskými, technologickými i organizačními. První generace začíná po Vestfálském míru v roce 1648 a trvá přibližně do poloviny 19. století. Střelné zbraně byly tehdy primitivní, což dávalo prostor pro použití zbraní jako meč či bajonet. I přes zranitelnost se využívaly sevřené formace a bojiště byla natolik malá, že umožňovala generálům mít stále kontrolu nad svými muži. Válka druhé generace je výsledkem kombinace dvou faktorů – průmyslové revoluce a zdokonalení střelných zbraní. Objevilo se dělostřelectvo, které mohlo likvidovat nepřátelské síly na velkou vzdálenost. Změnu dokonal pruský systém mobilizace, který byl všeobecně přejat. Bojiště se zvětšila, takže manévrování s obrovskými armádami začalo být komplikované. Přesuny jednotek se zejména díky železnici značně urychlily. Styl vedení této války byl však lineární a pomalý – nepřítel byl zastrašován masami vojáků a materiálu a pokud neustoupil, byl obvykle silnějším rozdrčen. Průmyslová válka neboli válka druhé generace závisí na masové mobilizaci, výcviku, vybavení a rozmístění vojenských sil. Pro úspěch ve válce třetí generace je důležitá decentralizace velení a kontroly. Efekt může být pro nepřitele devastující na taktické a operační úrovni. Podstatou je narušení linearity využíváním kombinace „místa a času“ – vytváření nebo vyhledávání slabých bodů v myšlení a možnostech nepřitele a vedení útoků na tyto body, dříve, než oponent jejich slabost odstraní. Cílem je hned v počátku narušit nepřítelovo odhodlání bojovat prostřednictvím vyvolání chaosu v jeho strukturách. Toho je možné dosáhnout narušováním akcí nepřitele útoky a protiútoky s využitím vysoce mobilních, kombinovaných sil, jejichž jednotlivé části jsou schopné se rychle spojit a po skončení operace zase rozdělit. Mobilní kombinované jednotky jsou schopné rychle způsobit změny na bojišti, takže je pro nepřitele velice složité na tyto změny reagovat. Tento způsob vedení války do jisté míry snižuje závislost na podpoře struktur charakteristických pro válku druhé (průmyslové) generace. To však neznamená, že síly třetí generace nemohou být poraženy jednotkami druhé generace dlouhou opotřebovací válkou. Válka čtvrté generace je asymetrická. Rozdíl mezi válkou a mírem mizí, stejně tak může mizet rozdíl mezi vojenským a civilním, válka nemá definovanou bojiště ani fronty. Účastní se jí nepravidelné nebo gerilové jednotky vedené motivy ideologickými, náboženskými, etnickými, pomstou, touhou po moci a dalšími zájmy. Více například zde: http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/110722/5fe6ff43d0281f830ad36429e18fb3de/2011-07-21%20Swift%20Elusive%20Sword.pdf, či zde https://www.dnipogo.org/boyd/patterns_ppt.pdf

⁵ Viz například Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales, 5. září 2014, https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm

⁶ Převzato z Kovács, Gabriel: Potenciální rizika evropského procesu kontroly zbrojení v kontextu rusko-gruzínského konfliktu *In* Obrana a Strategie, Volume 8, Number 2, December 2008, dostupné online: <https://www.obranastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2008/2-2008/clanky/potencialni-rizika-evropskeho-procesu-kontroly-zbrojeni-v-kontextu-rusko-gruzinskeho-konfliktu.html>

⁷ Anastasov, Pavel: The Black Sea region: a critical intersection, NATO Review Magazine, 25. května 2018, dostupné online <https://www.nato.int/docu/review/2018/Also-in-2018/the-black-sea-region-a-critical-intersection-nato-security/EN/index.htm>

2

MOBILIZACE

„Přechodnou dobu mezi stavem míru a války tvoří dnes mobilisace, souhrn to opatření, jimiž se armáda činí pohotovou k vojenským akcím. Mobilisací se tedy především doplňuje mírový početní stav důstojnictva a mužstva povoláním záloh ve větší nebo menší míře na válečný stav, mobilisací se však doplňuje i materiál válečný a jiné zásoby všeho druhu.“⁸ Jak Jan Kapras ml. v knize Armáda a národ, tak spoluautoři upozorňují na úskalí mobilizace a na nutnost účinné a úzké spolupráce vojenských a civilních složek ve státě, bez které není možné zajistit připravenost státu na to nejhorsí, tedy na válku.

Podobně jako pro Francii v 19. století i pro meziválečné Československo byla schopnost mobilizace naprosto klíčová. Jedině tak se mohl relativně malý stát postavit svým soupeřům, respektive odstrašovat potenciální, i silnější, soupeře. Proto byla příprava na mobilizaci v meziválečném Československu, především ve 30. letech, důležitým politickým tématem. Není tedy náhodou, že v kapitole „Obrana státu a její hospodářské úkoly“ autoři poměrně do detailu rozebírají jednotlivé aspekty od období příprav. Přes mobilizaci až po období válečného hospodářství, zajištění zásobování potravinami a dalšími komoditami, a to nejenom armádu, ale především tyl, který bude zajišťovat válečnou výrobu a přepravu, která je klíčová pro

transport jednotek, výzbroje, výstroje a dalšího zboží. Vcelku nepřekvapivě vítězí železnice, nikoli co do rychlosti, ale co do objemu přepravy.

Příprava na mobilizaci vyžaduje komplexní a hlavně dlouhodobý přístup. Na druhou stranu například, na rozdíl od populární představy, povolávání záloh se vždy týká jen menší části populace. Například, 1. světová válka představovala nejvyšší účast populace na válečných operacích, přesto v průběhu největších bojů bylo v uniformě jen o málo více než 13% Francouzů a Němců, 9% Britů, 8% Italů a kolem 7% občanů Rakouska-Uherska a Ruska. Po válce okamžitě došlo k dramatickému poklesu osob v uniformě. Ve 2. světové válce bylo množství mobilizovaných ještě o něco nižší – 12% Francouzů (1939-1945), 8,3% Němců (1941), 10,4% Britů (1945), 8,6% Američanů (1945) a 7,4% občanů Sovětského svazu (1945)⁹.

Zajímavý je pokles mobilizovaných občanů Německa v 1. a 2. světové válce. To se dá vysvětlit například tím, že během 1. světové války Německo podcenilo počty osob potřebné k zajištění válečné výroby. To je jedna z důležitých částí přechodu z mírového na válečné hospodářství – zajištění potravin a základního vybavení pro populaci a výzbroj, výstroj, munici a náhradní díly pro jednotky na frontě i v tylu. Zásadní je ovšem mít zajištěnou dopravní infrastrukturu

⁸ Kapras ml., Jan: Hospodářská mobilisace, strana 377 In Malypetr, Jan, Soukup, František, Kapras, Jan (1938): Armáda a národ, Národní rada Československá, L. Mazáč, Praha

⁹ Ferguson, Niall (2002): The Cash Nexus, Money and Power in the Modern World, 1700-2000, Penguin Books, London, Kindle Edition, pozice 734-745

pro přesuny lidí, materiálu i výzbroje, dostatečné ubytovací kapacity, výcvikové zázemí, lůžkové kapacity v nemocnicích s dostatkem personálu a tak dále.

Pro ilustraci, jaké může být množství potřebné munice: „*Jestliže americká pěší divize vypálila v minutě v roce 1914 asi 164.000 střel, pak podle plk. gen. št. Moravce je schopna vypálit jich v r. 1931 již 422.000, tedy více jak dvaapůlkrát tolik. Podobně i dělostřelecký oddíl vypálil v r. 1914 v minutě toliko 8 t střeliva, ale v r. 1931 má možnost vypálit podle Moravce již 17,6 t, tedy rovněž téměř dvakrát tolik.*“¹⁰ V září 1944 jedna americká divize potřebovala 650 tun zásob denně, tedy všech 22 amerických divizí ve Francii potřebovalo 14.300 tun zásob denně. Závěrečné fáze 2. světové války – s tím, jak se natahovaly zásobovací linie – ukázaly, jak je důležité mít dostatek osob určených k zásobování i to, že jich musí být více než bojujících na frontě. „*Poměr bojovníků a nebojujících byl v německé armádě 2:1; tento poměr u amerických sil v Evropě byl 1:2. V Tichomoří byl tento poměr u Japonců 1:1; Američané měli 18 nebojujících na 1 vojáka na frontě.*“¹¹

Po skončení 2. světové války proběhla ve většině zemí velice rychlá demobilizace, nicméně trvala

jen krátce. V případě Sovětského svazu bylo v roce 1946 v uniformě 1,5% populace a v roce 1952 3,1%. Američanů bylo v roce 1948 v uniformě 0,9% a v roce 1952 2,2%. Francouzů bylo přesně tolik v uniformě v roce 1960. V případě Francie, podobně jako Británie, nesouvisel opětovný poválečný nárůst pouze se Studenou válkou, ale i s dekolonizací. Jen pro zajímavost, demilitarizace po skončení studené války byla ještě větší než po velkých válkách: v roce 1997 sloužilo v uniformě pouhých 0,37% britské populace, což bylo nejméně od roku 1816 a Francouzů 0,65%, nejméně od roku 1821.¹²

Vojenské výdaje všech zemí světa rostly po skončení 2. světové války o 2,5%. Zlom nastal v letech 1950-1953, kdy se růst zvýšil na 17,5%, což souvisí nejenom se studenou válkou, ale i válkou v Koreji. V letech 1954-1959 pak růst poklesl na 0,4%¹³. „*V roce 1950 vydaly Spojené státy na obranu 13,5 mld. USD a měly 1.380.000 vojáků, Sovětský svaz vydal na vojenské účely asi 15,5 mld. USD při mnohem větší ozbrojené síle čítající 4.300.000 osob. V obou ohledech předčily dvě výše uváděné supervelmoci výrazně Velkou Británii (2,3 mld. USD a 680.000 vojáků). Francii (asi 1,4 mld. USD a 590.000 vojáků) a Itálii (0,5 mld. USD a 230.000 vojáků).*“¹⁴

¹⁰ Kapras ml., Jan: Hospodářská mobilisace, strana 379 In Malypetr, Jan, Soukup, František, Kapras, Jan (1938): Armáda a národ, Národní rada Československá, L. Mazáč, Praha

¹¹ Ferguson, Niall. The Cash Nexus: Money and Politics in Modern History, 1700-2000, Penguin Books, London, Kindle Edition, pozice 928

¹² Dtto., pozice 751-757

¹³ Krč, Miroslav: Vojenské výdaje v letech studené války, str. 35 In Krč, Miroslav a kol. (2000): Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

¹⁴ Dtto., str. 37

НА СТРАЖЕ МИРА И СОЦИАЛИЗМА

6к ПОЧТА СССР 1975

3

NATO A VARŠAVSKÁ SMLOUVA

V roce 1949 vznikla Severoatlantická aliance a v roce 1955 Varšavská smlouva. Rozdělení Evropy tím dostalo jasné blokové kontury. Po dobu existence těchto soupeřících uskupení v zásadě platilo, že Varšavská smlouva byla papírově silnější, ale státy NATO (především USA) vydávaly na obranu více finančních prostředků. Zároveň oběma organizacím dominovaly supervelmoci, Spojené státy na straně jedné a Sovětský svaz na straně druhé.

OBRÁZEK 2
Evropští členové NATO a Varšavské smlouvy¹⁵

¹⁵ Na mapě jsou vyznačeni všichni členové obou organizací do rozpadu Varšavské smlouvy v roce 1991; NATO: Belgie, Dánsko, Francie, Itálie, Island, Kanada, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Velká Británie, USA (1949), Řecko, Turecko (1952), Spolková republika Německo (1955), Španělsko (1982); Varšavská smlouva: Albánie (vystoupila v roce 1968), Bulharsko, Československo, Maďarsko, Německá demokratická republika, Polsko, Rumunsko, Sovětský svaz (1955)

TABULKA 1Vývoj vojenských výdajů podle regionů a uskupení v letech 1949-1959 (mil. USD, s.c. 1960)¹⁶

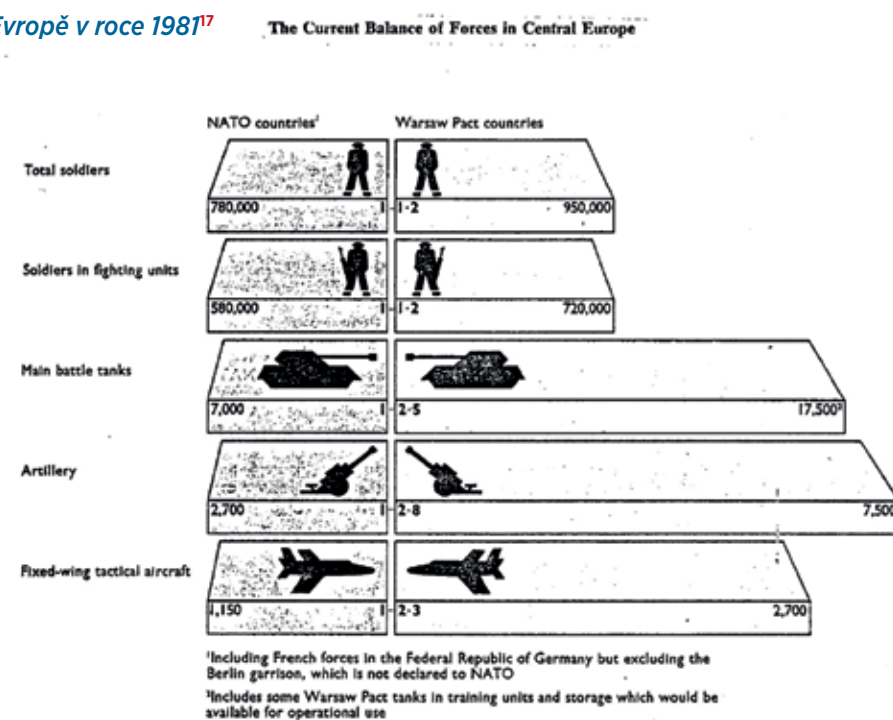
	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
USA	16 629	17 733	37 781	52 992	54 409	46 915	44 428	45 307	46 843	46 432	47 085
Celkem NATO	23 905	26 692	50 231	68 487	70 287	61 711	58 985	60 682	62 382	60 811	62 427
Čína	2 500	2 750	3 500	3 000	2 500	2 500	2 500	2 500	2 750	2 500	2 800
SSSR	8 800	9 208	10 709	12 111	11 978	11 144	11 888	10 811	10 747	10 400	10 411
Ostatní země											
Varšavské smlouvy	4 800	4 800	4 800	4 800	4 800	4 800	4 800	5 250	5 488	5 773	6 665
Varšavská smlouva	13 600	14 008	15 509	16 911	16 778	15 944	16 688	16 061	16 235	16 173	17 076
Svět	43 659	47 618	74 094	93 873	95 291	85 834	84 013	85 518	87 848	86 563	89 543

Tato data jasně ukazují několik trendů, z nichž některé existují dodnes:

- podíl Spojených států na celkových výdajích členských států NATO osciloval v daných letech mezi 69% až 77% (dnes je to podobné, i když došlo od 50. let minulého století k několikanásobnému rozšíření),
- podíl Sovětského svazu na celkových výdajích Varšavské smlouvy byl nižší a od vzniku paktu osciloval mezi 60% až 71%,
- významný nárůst výdajů Spojených států

v souvislosti s korejskou válkou v letech 1950-1953,

- a konečně jsou patrné několikanásobně vyšší výdaje zemí Severoatlantické aliance na obranu ve srovnání se zeměmi Varšavské smlouvy a stejně tak Spojených států oproti Sovětskému svazu.
- Následující obrázek sice není ze stejného období, ale poměrově by výsledky byly stejné i v jiných obdobích. Jasně ukazuje, že v případě počtu vojáků a hlavní výzbroje byl na frontové linii (i celkově), která procházela střední Evropou, poměr sil opačný.

OBRÁZEK 3 Poměr sil ve Střední Evropě v roce 1981¹⁷

16 Krč, Miroslav: Vojenské výdaje v letech studené války, str. 39 In Krč, Miroslav a kol. (2000): Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení, Ústav Mezinárodních vztahů, Praha

17 Shishko, Robert (1981): The European Conventional Balance: A Primer, RAND, Santa Monica, California, str. 18

BOJIŠTĚ STŘEDNÍ EVROPA

Jak bylo zmíněno výše, konflikt mezi NATO a Varšavskou smlouvou by se odehrával ve střední Evropě, která historicky sloužila jako nárazníkové pásmo mezi Západem a Východem. Nikoli náhodou byla během třicetileté války z celého kontinentu nejničivěji zasažena právě střední Evropa. Konflikt, který by se odehrál za studené války, by pak byl devastující, už jenom proto, že v zásadě všechny plány Varšavské smlouvy počítaly s tím, že střet bude v některé fázi jaderný. Klíčovou roli v plánech Varšavské smlouvy sehrávaly země severního křídla – Německá demokratická republika (Východní Německo), Československo a Polsko. Zatímco většina satelitů zaostávala za vybavením sovětských sil minimálně o jednu generaci, severní křídlo bylo vybaveno mnohem lépe.¹⁸

Československá lidová armáda (ČSLA) měla podle sovětských plánů v případě konfliktu okamžitě vyrazit na Západ a proniknout až na francouzské území. Například podle plánu z roku 1964 měla ČSLA za použití jaderných zbraní dosáhnout do 7-8 dnů francouzského Lyonu. Podobně měla polská vojska obsadit Dánsko a Nizozemsko¹⁹. Realita by byla ovšem

od plánů značně odlišná, jak se ukázalo například během cvičení Západ-77 „...byla Varšavská smlouva po útoku NATO, k němuž došlo během fingovaných manévrů, schopna přejít do útoku až osmý den operací díky příchodu vojsk druhého sledu a postoupila za první čtyři dny do nepřátelského území pouze o 100 – 150 kilometrů.“²⁰

V sovětské vojenské doktríně byla zcela klíčová předválečná připravenost. Jedním z důležitých ukazatelů bylo rozdělení divízi do kategorií – 1. a 2. vyžadovaly vynaložení minimálního mobilizačního úsilí, zatímco 3. kategorie byly rámcové, tedy naplněné pouze na 30% a musely být doplněny mobilizací ještě před vypuknutím války. Například v 1. kategorii byly všechny sovětské divize na území satelitů a všech šest východoněmeckých. Z polských patnácti bylo 10 v první kategorii, dvě v druhé a tři ve třetí. V případě Československa bylo z 10 divízi šest v první kategorii, dvě ve druhé a dvě ve třetí. Pro srovnání, z maďarských šesti byla v první kategorii jedna, v druhé dvě a ve třetí tři.²¹ Nutno ovšem dodat, že realita byla vždy o něco horší, než byl papírový plán.

¹⁸ Sadykiewicz, Michael (1988): Organizing for Coalition Warfare. The Role of East European Warsaw Pact Forces in Soviet Military Planning, RAND, Santa Monica, California, str. V

¹⁹ Luňák, Petr Doc. PhDr. (2001): Plánování nepředstavitelného: přípravy Východního bloku k válce v jaderném věku (vědecký projekt), Ústav mezinárodních vztahů, str. 9, dostupné online: https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/verejne_souteze_a_dotace/vedecke_projekty/vybrane_projekty/o_ministerstvu_verejne_souteze_a_dotace-vedecke_projekty-vybrane_projekty-valecne_plany_vychodu.html

²⁰ Dtto., str. 16

²¹ Sadykiewicz, Michael (1988): Organizing for Coalition Warfare. The Role of East European Warsaw Pact Forces in Soviet Military Planning, RAND, Santa Monica, California, str. 11-12

TABULKA 2*Vojenské rozpočty Středoevropských států jako podíl v procentech na užitém národním důchodu 1965-1984²²*

	ČESKOSLOVENSKO	NDR	MAĎARSKO	POLSKO
1965	5,97	3,40	3,06	4,41
1966	5,70	3,29	2,61	4,45
1967	5,51	3,54	2,43	4,43
1968	5,22	4,61	2,78	4,63
1969	5,00	4,64	3,03	4,88
1970	4,96	4,73	3,48	4,88
1971	5,09	4,84	3,07	4,48
1972	5,06	4,76	2,93	4,15
1973	4,96	4,75	2,77	3,80
1974	4,65	4,62	2,66	3,57
1975	4,83	4,79	2,75	3,45
1976	4,81	4,78	2,57	3,20
1977	4,83	4,73	2,52	3,34
1978	4,76	4,91	2,63	3,22
1979	4,70	5,06	2,80	3,41
1980	4,79	5,21	2,96	3,49
1981	5,06	5,54	2,96	3,63
1982	5,18	6,08	2,93	3,97
1983	5,21	6,44	3,04	3,45
1984		6,72	2,94	3,71

Udržování připravenosti armády, ale i území na případné přijetí druhosledových sil bylo poměrně nákladné. Výdaje byly určovány pětiletým plánem a byly striktně stanoveny zákonem, takže přesouvání finančních prostředků mezi kapitolami bylo velice komplikované a možné jen se souhlasem nejvyšších míst. Detaily rozpočtu byly přísně utajované a výdaje nešly zdaleka jen na armádu, což bylo obdobné ve všech sovětských satelitech. Například v ČSSR se zveřejňoval agregát souhrnných výdajů: Rozpočtové výdaje na obranu a bezpečnost. Rozpočtové výdaje na obranu, což byla součást agregátu a obsahovala výdaje armády a dalších složek podílejících se na zabezpečení obrany státu (především výdaje na hospodářské mobilizační přípravy, železniční vojsko ministerstva dopravy, Svaz pro spolupráci s armádou

a na některé úkoly státního výzkumu a vývoje) už byly přísně tajné. Stejně jako Vojenské výdaje, což byly čisté výdaje ministerstva národní obrany na armádu.²³

Pro socialistické Československo bylo velice těžké udržovat potřebné tempo modernizace, a to především v 80. letech, kdy se začala zhoršovat výkonnost centrálně plánované ekonomiky. Československé vedení na konci 80. let 20. století muselo dokonce sáhnout k unikátnímu kroku – snížení výdajů na obranu a jejich svázání s národním důchodem.²⁴ V 80. letech ovšem docházelo k rozsáhlejší obměně především těžké techniky, což vyžadovalo vyšší náklady. Úspory se projevovaly především v oblasti materiálního vybavení a personálních nákladů.

22 Crane, Keith (1987): Military Spending in Eastern Europe, RAND, Santa Monica, California, str. 43

23 Fučík, Josef: Rozpočtové výdaje na obranu v zemích Varšavské smlouvy v letech 1955-1989, str. 71-72 In Krč, Miroslav a kol. (2000): Vojenské výdaje v letech studené války a po jejím skončení, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

24 Dtto., str. 78

TABULKA 3*Personální výdaje jako procento zveřejněného vojenského rozpočtu 1965-1976²⁵*

	ČESKOSLOVENSKO	NDR	MAĎARSKO	POLSKO
1965	30,9	41,0	39,5	32,2
1966	27,3	42,9	46,8	28,8
1967	25,6	39,4	41,8	30,7
1968	26,5	30,6	37,9	28,1
1969	27,4	27,2	32,2	26,3
1970	19,5	24,6	26,2	21,9
1971	20,8	22,7	28,8	25,6
1972	20,6	22,1	32,2	26,6
1973	20,6	23,1	32,4	28,6
1974	21,9	24,6	30,1	29,6
1975	23,4	23,8	29,5	33,2
1976	20,3	24,9	27,1	32,9
1977	21,0	25,1	32,1	28,9
1978	21,8	24,2	25,2	32,5
1979	22,1	23,9	27,4	32,5
1980	21,1	22,8	22,9	33,1
1981	21,3	22,4	25,0	33,3
1982	21,0	21,2	27,1	24,2
1983	22,2	20,7	24,5	29,3
1984	22,1	20,2		25,2

I přes zhoršující se výkon ekonomiky a problémy se zásobováním, se plány na nasazení ČSLA v prvním sledu při „odvetném“ útoku na Západ až do 80. let měnily jenom málo. Rychlost, o jejíž realizovatelnosti pochybovali i samotní vojáci, a použití jaderných zbraní byly hlavním receptem. Jedním z problémů plánovačů bylo, že po útoku na Spolkovou republiku Německo nezbyly na území Československa prakticky žádné zálohy, které by byly okamžitě k dispozici, proto měly sehrávat významnou roli „sily a prostředky“ Lidových milicí, ministerstva vnitra a civilní obrany. Ať už byly plány realistické, či nikoli, jsou velice zajímavé, protože je z nich jasně patrný rozsah souvisejících kroků, které musely být v maximálním rozsahu učiněny a které musely být dopředu připravené jednotlivými složkami státu.

Příkladem může být Operační plán Československé lidové armády z 28. 12. 1977 podepsaný prezidentem Gustávem Husákem.²⁶ V případě aktivace tohoto plánu by byla ČSLA uvedena do plné bojové pohotovosti, což pro jednotky obnášelo do 45 minut opustit ubytovací prostory a do 3-4 hodin být připraveny plnit úkoly. Byla by zahájena všeobecná skrytá mobilizace

ČSLA, což obnášelo dodání záloh a techniky z národního hospodářství do přijímacích středisek útvarů do 9, respektive 15 a 24 hodin. Dosažení plné bojové pohotovosti po doplnění mobilizačními zálohami se plánovalo ukončit do 12, respektive 24-48 hodin, tři dnů a čtyř dnů a později pro výcvikové svazky a záložně doplňované útvary pro úhradu bojových ztrát. Rozvinutí hlavního sledu frontu se plánovalo do tří dnů.

V plánu jsou popsány detaily týkající se předpokládaného postupu jednotek Severoatlantické aliance, úkolu ČSLA, informace o přidělení 258 jaderných nábojů (162 pro raketová vojska a 96 pro letectvo), o sousedech jednotek ČSLA z vojsk Varšavské smlouvy a tak dále. Zároveň jsou součástí informace o zabezpečení týlu před nepřátelskými výsady a o využití civilní obrany a Lidových milicí při zajištění území státu. Důležité bylo zajištění přesunu Sovětské armády na území ČSSR, protože ta měla vytvářet druhý sled a podpořit (i když o tom existují oprávněné pochybnosti) ČSLA při jejím postupu Německem k francouzské hranici.

25 Crane, Keith (1987): Military Spending in Eastern Europe, RAND, Santa Monica, California, str. 44

26 Viz Dokument č.11, Československý válečný plán z roku 1977, str. 247-276 In Luňák, Petr, ed. (2007): Plánování nemyslitelného. Československé válečné plány 1950-1990, Dokořán, Praha

„K zesílení silniční pořádkové a regulační služby využít síly a prostředky ministerstva vnitra předurčené pro tyto úkoly. Obnovu a technické přikrytí vyhrazených automobilních silnic a objektů na nich s důrazem na přechody přes řeky VÁH, LABE a VLTAVA a horské masivy SLOVENSKA... Na vyhrazených automobilních silnicích zabezpečit provozní výkonnost 4 000-6 000 vozidel za den s mosty o únosnosti minimálně 60 tun... K technickému a zdravotnímu zabezpečení ojedinělých vozidel nebo malých skupin vozidel rozvinout silami a prostředky vojenských okruhů **etapní stanice** v celkovém počtu 186 stanic, z nich:

- zdravotnické - **54**
- stravovací - **48**
- PHM [pohonných hmot] - **49**
- technické - **45**²⁷

Pro zajištění přesunů sovětské armády mělo být k dispozici 11.515 vagónů a dalších 1.035 mělo být v záloze. Vyčleněny měly být železniční stanice Ostrava, Žilina a Mladá Boleslav. Měly být připraveny mobilní mostní konstrukce, aby se urychlily přesuny vojsk přes řeky. Připraveno k vydání mělo být 109.088 tun automobilového benzínu, nafty, leteckého benzínu a olejů. Ke zdravotnickému zabezpečení vojsk Sovětské armády mělo být na území ČSSR vyčleněno v odsunových nemocnicích 17.000 lůžek. Denně se mělo soustředit a předat v posádce Havlíčkův Brod 40 litrů krve.

Tento výťah z plánu na rozvinutí armády, mobilizaci a zároveň přijetí posilových jednotek armády Sovětského svazu naznačuje rozsah, se kterým se v případě potřeby budou muset vyrovnat země střední a východní Evropy, pokud by se zvýšilo napětí na východní hranici Severoatlantické aliance. *Takzvaný Host Nation Support (HNS)*, neboli „podpora hostitelským státem“ je jedním ze základních předpokladů vedení spojeneckých operací. V případě potřeby by tedy státy střední Evropy musely být schopny zajistit průjezd a ubytování jednotkám, zabezpečit koridory pro přesuny materiálu, výzbroje, munice a dalších zásob po silnici, železnici a letadly, dostatek nemocničních lůžek, opravárenské kapacity a tak dále.

Nemá smysl dělat si iluze, že by v době komunismu tak rozsáhlý plán fungoval perfektně a bezchybně. Na jednu stranu bylo centrální řízení komunistického státu katastrofou pro ekonomiku a společnost obecně, na druhou, v oblasti obrany umožňovalo holistický přístup k plánování a využívání jednotlivých zdrojů. Tento systém se po roce 1989 postupně rozpadl, takže stát (ministerstvo obrany) má dnes malý přehled a může jen omezeně ovlivňovat například výstavbu infrastruktury, průchodnost silnic, nosnost mostů, plánování výstavby v okolí měst a tak dále. Jak ukážeme v další části, snížily se například i prostředky, které mohou být využitelné pro přesuny jednotek a materiálu.

27 Dtto., str. 272-273

5

Z FULDY DO SUWALKI

Během studené války byla dvě bedlivě sledovaná místa: hranice mezi Severní a Jižní Koreou a oblast u německého města Fulda, která byla vhodná pro provedení masivního tankového útoku na Západní Německo. Vojska Varšavské smlouvy by mohla proniknout ve dvou směrech a plánovači Severoatlantické aliance se obávali kritického průlomu linií. Jen ve Fuldě proto byla po celou dobu rozmístěna obrněná brigáda²⁸, která by měla zachytit první nápor východoněmeckých a dalších sil. Poslední američtí vojáci z Fuldy odešli v roce 1993 a americká přítomnost v Německu se snížila z čtvrt milionu vojáků v roce 1985 na přibližně 35 tisíc.

Dnes se podobné pozornosti dostává oblasti u polského města Suwalki²⁹. Jedná se o 104 kilometrů široký koridor (65 km vzdušnou čarou) mezi ruským Kaliningradem a ruským satelitem Běloruskem. Je to jediná pozemní přístupová trasa z Polska, tedy členské země aliance, do dalších třech členských států v Pobaltí – Litvy, Lotyšska a Estonska. Dvě z těchto zemí přímo sousedí s Ruskem a samozřejmě patří do oblasti vysokého ruského zájmu a navíc, na rozdíl od zemí střední Evropy jako je Česká republika či Polsko, je v těchto zemích významná ruská menšina. Po anexi

Krymu a vytvoření loutkového útvaru na východě Ukrajiny vyvstala v roce 2014 obava z opakování tohoto scénáře i v Pobaltí.

OBRÁZEK 4
Průsmyk u vesnice Suwalki

Když se v roce 1991 rozpadl Sovětský svaz, byl převládajícím pocitem optimismus a víra v novou spolupráci s Ruskem i ve vojenské oblasti. O pár let později se vztahy mezi Západem a Ruskem začaly

28 Associated Press: Fulda Gap Is Key Point in NATO Defense Against Soviet Forces, March 1, 1987, dostupné online: http://articles.latimes.com/1987-03-01/news/mn-6926_1_fulda-gap

29 McLeary, Paul (2015): Meet the New Fulda Gap, Foreign Policy, dostupné online: <https://foreignpolicy.com/2015/09/29/fulda-gap-nato-russia-putin-us-army/>

zhoršovat, nejprve na jednotlivostech, jako bylo řešení situace na Balkáně, poté i systémově. Po nástupu prezidenta Vladimira Putina a zahájení provádění jeho ambiciózního plánu na velký návrat Ruska mezi velmoci a po rychlé, a nutno říct úspěšné, ruské operaci v Gruzii v srpnu 2008 bylo jasné, že se už vztahy nenapraví. Nejlepším důkazem tohoto tvrzení byl „reset“, tedy pokus americké administrativy o znovunastartování vztahů s Moskvou následovaný ruskou anexí části území suverénní Ukrajiny.

V roce 2004 došlo k největšímu rozšíření Severoatlantické aliance od jejího založení 4. dubna 1949. Členy se stali Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko. Většina z těchto zemí má historicky blízký a komplikovaný vztah s Ruskem a nachází se v jeho zájmové zóně. Úhelným kamenem jakéhokoli spojení je důvěra jeho členů. V případě vojenského spojení jde především o důvěru v bezpečnostní záruky, tedy že jakékoli ohrožení znamená zásah ostatních proti agresorovi. Tuto záruku vždy Severoatlantická aliance, primárně prostřednictvím váhy Spojených států, garantovala. Nyní tomu bylo jinak. Jak řekl například generál ve výslužbě a bývalý americký velvyslanec při NATO Douglas Lute, o největším rozšíření aliance v historii se nepřemýšlelo vojensky, ale politicky, takže plány na to, jak pomoci Pobaltským zemím v případě jejich ohrožení, v zásadě neexistovaly.³⁰

Již v srpnu 2008, hned po ruské „mírotvorné“ akci v Gruzii, trefně napsal George Friedman, že ruská invaze do Gruzie nezměnila rovnováhu sil v Euroasii, protože jenom jednoduše potvrdila, že se rovnováha sil už změnila. „Důležitější ale je, že akcí v Gruzii Putin prozradil veřejné tajemství: zatímco jsou Spojené státy zaměstnány na Středním východě, americké záruky nemají váhu. Tato lekce ale není určena Američanům. Z Ruského pohledu je určena Ukrajincům, Baltům a středoasijským národům. Samozřejmě je to i vzkaz Polsku a České republice.“³¹ A to, co se odehrálo o šest let později na Ukrajině, mu dalo zcela zapravdu.

V této souvislosti se hodí připomenout hodnocení ruské politiky z pera Henryho Kissingera: „*Jakmile se Rusko dalo na pochod, jen zřídka kdy projevovalo smysl pro vlastní meze. Když neuspělo, pěstovalo si uraženost a čekalo, až přijde čas odvety – po většinu devatenáctého století proti Velké Británii, proti Rakousku po krymské válce, proti Německu po berlínském kongresu a proti Spojeným státům za studené války. Zatím nevíme, jak bude nové, postsovětské Rusko reagovat na zhroutení svého historického impéria a ztrátu svých satelitů poté, co plně absorbuje otřes z této dezintegrace.*“³² Dnes je odpověď na tuto otázku jasná – Rusko se snaží získat své pozice zpět a vytvořit si, stejně jako kdykoli v historii, jakési nárazníkové pásmo, které může kontrolovat a ovlivňovat, a které mu zároveň dává dostatek času na reakci, pokud by chtěl někdo Rusko přímo ohrozit.

Úzký koridor u Suwalki je přesně tím neuralgickým bodem v aliančních plánech, který odhalila ruská invaze na Ukrajinu. Jak bude NATO schopné garantovat bezpečnost svým členům na severovýchodním křídle? „...*NATO není schopno úspěšně bránit území svých členů nejvíce vystavených ruským krokům. Z řady her, na kterých se podílela řada expertů, jak vojáků, tak civilistů představujících obě strany potenciálního konfliktu, jednoznačně vyplynulo, že ruské síly dosáhnou předměstí estonského, respektive lotyšského hlavního města Tallinnu a Rigy během šedesáti hodin. Taková rychlá porážka ponechá NATO jen omezené možnosti pro reakci, a ještě všechny špatné: krvavá protiofenziva za osvobození Pobaltí s rizikem eskalace, provedení eskalace, které se chtělo vyhnout během studené války, nebo připuštění alespoň dočasné porážky s nejistými, ale předvídatelnými katastrofálními dopady na alianci a obyvatele Pobaltí.*“³³

Výhoda je jednoznačně na straně Ruska. Prapory Aliance rozmístěné v Pobaltí jsou vesměs lehké, na rozdíl od ruských sil, jejichž součástí jsou například tankové prapory, raketové dělostřelectvo, bitevní vrtulníky a rakety krátkého doletu Iskander. Alianční jednotky nemají ani dostatečné pokrytí

protiletadlovou obranou. V případě potřeby je Rusko schopné velice rychle koridor u Suwalki uzavřít, čímž by se uzavřela jediná pozemní zásobovací trasa z Polska do Pobaltí. Terén na polské straně je z hlediska manévru nepříliš příhodný, zatímco na litevské straně je otevřenější, což by usnadnilo manévr jednotkám jedoucím z Kaliningradu i z Běloruska, a naopak ztížilo přístup jednotkám NATO. Problém je o to větší, že Rusko v oblasti má, respektive do ní může přesunout, prostředky zabraňující přístup do oblasti, jako jsou například protiletadlové raketové systémy, protilodní rakety, miny, ponorky a tak dále (A2/AD – Anti-Access Area Denial). Mimochodem, podobná situace je i v Černém moři.

Byť NATO od roku 2014 podniklo řadu kroků k tomu, jak odstrašit Rusko od chuti pokusit se v Pobaltí udělat něco podobného, jako na Ukrajině, a zároveň ujistit spojence, že platí bezpečnostní garance, mělo by být uděláno více. Jak podotýkají autoři studie *Securing the Suwalki Corridor*, bylo by vhodné vzít si příklad z toho, co se během studené války odehrávalo v okolí Fuldy, a jít za stávající aktivity NATO v Pobaltí. Jedno z řady doporučení je například rozmístění mobilních protiletadlových systémů. Dalším důležitým krokem je usnadnění přesunů jednotek ze západu směrem na východ, a to jak legislativní, tak technické. Například posílením mostů, protože ty nejsou v současné době připraveny na přesuny těžkých tanků, zvýšením jejich průchodnosti, protože na řadě míst jsou konstrukce nízké na to, aby pod nimi projela vysoká vozidla, úpravou silniční sítě, aby byla schopna pojmout více vozidel, úpravou nádraží, aby mohly obsloužit více vlaků a zajistit vykládku a nakládku, protože je nyní na nich nedostatek ramp, a v neposlední řadě vybudování skladů, které budou k dispozici během přesunů.³⁴ Podobně doporučují jiní experti rozmístění těžké techniky v Pobaltí, respektive mít ji dostatek k dispozici k přesunu na východní hranici, pokud by to bylo nutné.³⁵

Přesuny techniky na teritorium členských států ze západu na východ teritoria Aliance jsou ovšem velice

komplikované, a to nejenom kvůli kvalitě a vhodnosti infrastruktury. Například, Německo umožňuje přesuny nákladních vozidel naložených tanky a další těžkou technikou pouze v noci nebo o víkendech. Železnice v Pobaltí je širokorozchodná, to znamená, že se technika musí v Polsku překládat, což znamená zdržení. Existují i administrativní překážky, například jedna americká jednotka musela vyplnit 17 rozličných formulářů, aby se dostala z německého Bremerhavenu do cíle v Polsku. V jiném případě se zase maďarským pohraničnickům nelíbilo připevnění obrněných vozidel Stryker na vagónech, které předtím bez problémů rumunské úřady pustily na cestu, a tak musely být znovu upevněny. Schválení kvůli liknavosti úřadů ale trvalo několik dnů, a tak konvoj minul schválené okno pro pohyb na železnici v Německu a nabral velké zdržení.³⁶

Takových příkladů je celá řada. I proto Evropská komise v roce 2018 zahájila akční plán pro vojenskou mobilitu, kterého se účastní 25 států. Podle tohoto plánu měla do poloviny roku 2018 proběhnout identifikace vojenských požadavků v oblasti infrastruktury a legislativy. Do konce roku 2018 mají být identifikovány mezery v technických požadavcích platných pro transevropskou dopravní síť a tím, co potřebuje vojenská přeprava. Budou identifikovány i nedostatky týkající se zeměpisného rozsahu. Do roku 2019 budou určeny transevropské dopravní sítě vhodné pro vojenskou přepravu, včetně nezbytné modernizace stávající infrastruktury. Budou stanoveny prioritní projekty včetně odhadu finančních prostředků nutných na modernizaci. Do konce roku 2019 má Evropská komise posoudit propojení vojenských a civilních databází. Má se vyřešit i úprava pravidel pro uplatňování daně z přidané hodnoty například na odbornou přípravu, cvičební materiály, ubytování, poskytování potravin a tak dále, s cílem zjednodušit administrativní zátěž při přesunech jednotek po kontinentu. Členské státy mají vyhodnotit požadavky na přesuny jiných než vlastních vojenských jednotek a navrhnout zjednodušení tam, kde je to možné.³⁷

30 Birnbaum, Michael: If they needed to fend off war with Russia, U.S. military leaders worry they might not get there in time, The Washington Post, June 24, 2018, dostupné online: https://www.washingtonpost.com/world/europe/how-us-troops-could-get-stuck-in-a-traffic-jam-on-their-way-to-fend-off-war-with-russia/2018/06/24/2c8ed46e-52cf-11e8-a6d4-ca1d035642ce_story.html?noredirect=on&utm_term=.a004cf11bd88

31 Friedman, George: The Russo-Georgian War and the Balance of Power, Stratfor, August 12, 2008, dostupné online: <https://worldview.stratfor.com/article/rucco-georgian-war-and-balance-power>

32 Kissinger, Henry (1999): Umění diplomacie, Od Richelieua k pádu Berlínské zdi, Prostor, Praha, strany 180-181

33 Shlapak, David A., Johnson, Michael W. (2016): Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank Wargaming the Defense of the Baltics, RAND Corporation, str. 2, dostupné online: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html

34 Hodges, Ben LTG (Ret.), Bugajski Janusz, Doran Peter B. (2018): Securing the Suwalki Corridor. Strategy, Statecraft, Deterrence, and Defense, str. 5-11, dostupné online: https://docs.wixstatic.com/ugd/644196_e63598001eb54f8387b10bc0b30c5873.pdf

35 Shlapak, David A., Johnson, Michael W. (2016): Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank Wargaming the Defense of the Baltics, RAND Corporation, str. 6, dostupné online: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html

36 Birnbaum, Michael: If they needed to fend off war with Russia, U.S. military leaders worry they might not get there in time, The Washington Post, June 24, 2018, dostupné online: https://www.washingtonpost.com/world/europe/how-us-troops-could-get-stuck-in-a-traffic-jam-on-their-way-to-fend-off-war-with-russia/2018/06/24/2c8ed46e-52cf-11e8-a6d4-ca1d035642ce_story.html?noredirect=on&utm_term=.a004cf11bd88

37 Evropská komise, Vysoká představitelka pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku: Akční plán o vojenské mobilitě, 28. 3. 2018, dostupné online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0005&from=EN>

6

DŮSLEDKY MÍROVÉ DIVIDENDY

Aktivity Evropské unie ve spolupráci se Severoatlantickou aliancí a členskými státy obou organizací jdou správným směrem. Pokud se podaří zmenšit bariéry pro přesuny spojeneckých sil po teritoriu Aliance, respektive Unie, a pokud se podaří zcela, či alespoň částečně zafinancovat modernizaci duální infrastruktury především v členských zemích střední a (jiho)východní Evropy, zvýší to bezpečnost obyvatel starého kontinentu. Tento krok má nejenom faktický dopad pro případný konflikt (a to nejenom na východní hranici, protože rychlý přesun vojenských sil pak může proběhnout i z východu na západ, či ze severu na jih), ale především efekt psychologický – jednak odstrašení potenciálního protivníka, ale i ujištění členských států, že jejich bezpečnost je brána vážně a že se mohou spolehnout na spojenecké závazky.

Problém je ovšem v jedné věci – změna (respektive náprava) stavu bude trvat poměrně dlouho. A

to i když by vše probíhalo hladce, což u větších infrastrukturních projektů není zcela běžně. A za druhé, vybírání mírové dividendy od 90. let má tak hluboké strukturální dopady nejenom do infrastruktury, ale i do systému přípravy vojsk a obyvatelstva na krizové situace (až po mobilizaci) a na množství výzbroje většiny evropských ozbrojených sil, že se celkově bude jednat o obrovský úkol. A to navíc ve chvíli, kdy mimo jiné rozvinuté až přebujelé sociální systémy v evropských zemích zužují jakýkoli manévrovací prostor pro naplňování primární funkce státu, tedy zajištění obrany.

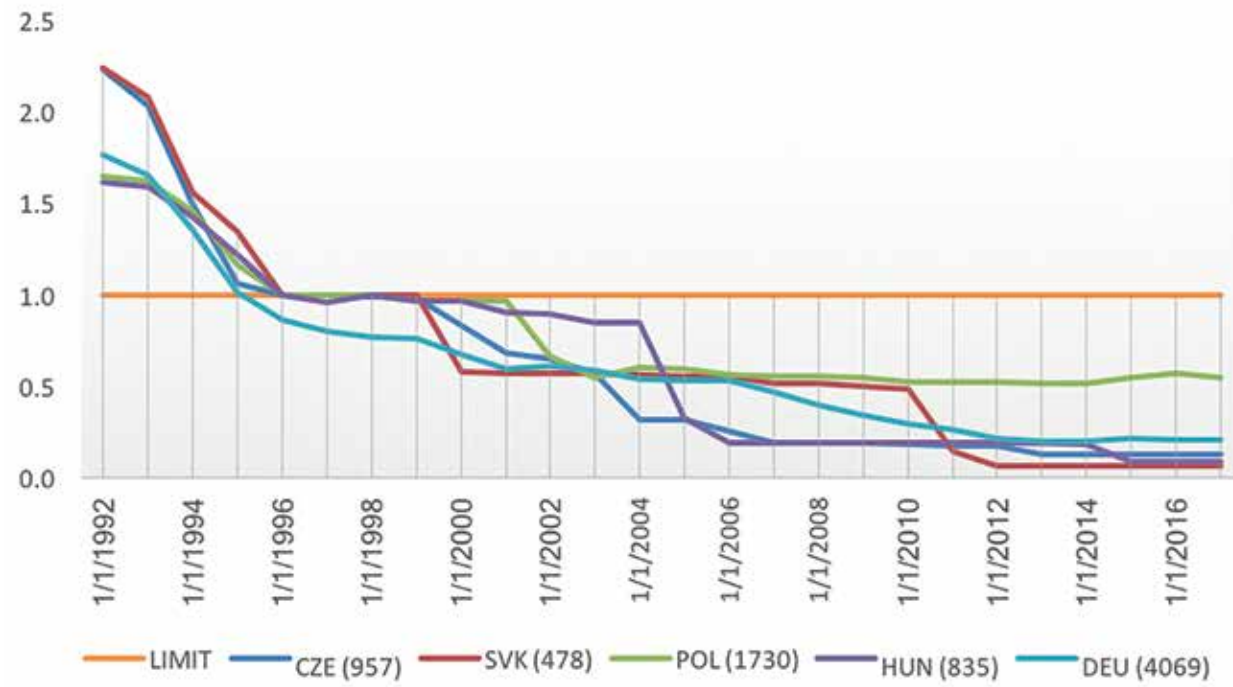
Evropa zažila od rozpadu Varšavské smlouvy obrovskou vlnu demilitarizace. Pokud by se chovali všichni stejně, byla by naprosto v pořádku. Ale oni se tak nechovají. Na následujících datech ukážeme, že náš problém je mnohem větší než jenom náprava nedostatečné infrastruktury.

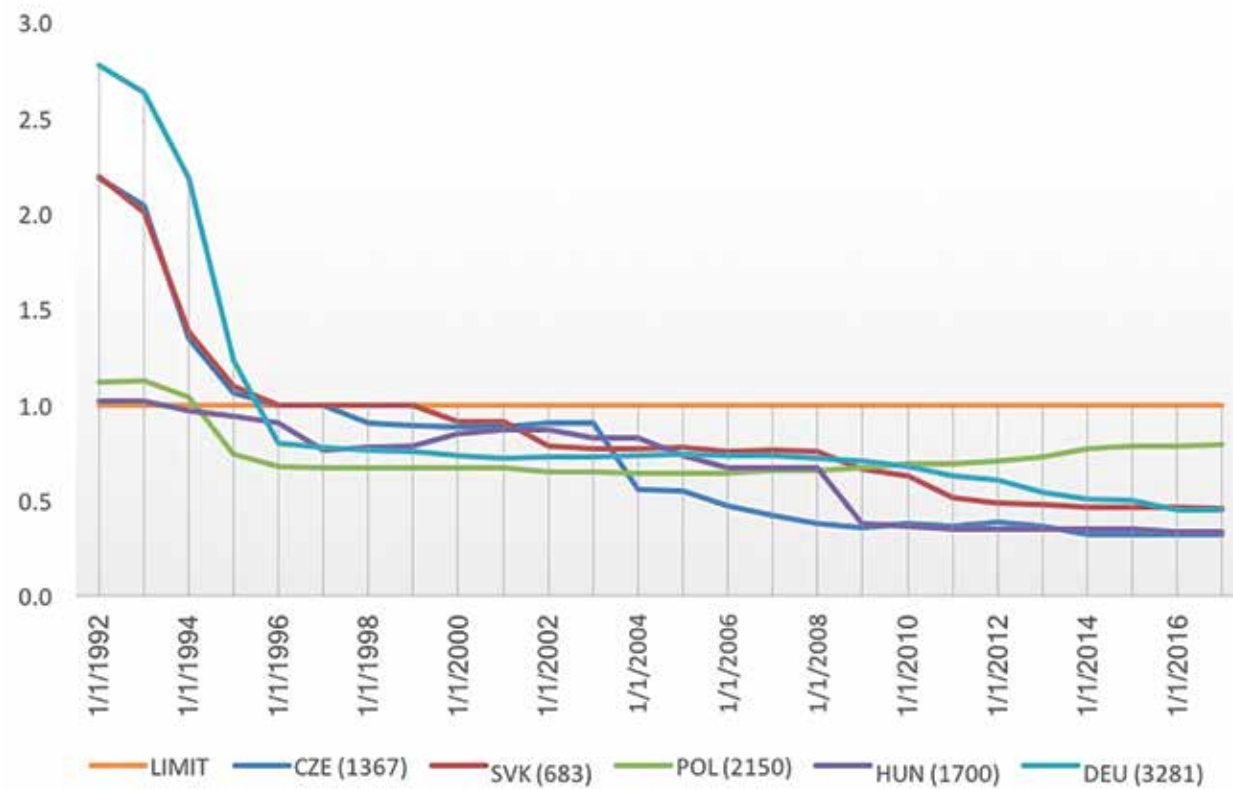
GRAF 1

Limit podle S-KOS a skutečný počet tanků⁴¹

GRAF 2

Limit podle S-KOS a skutečný počet bojových vozidel pěchoty⁴²

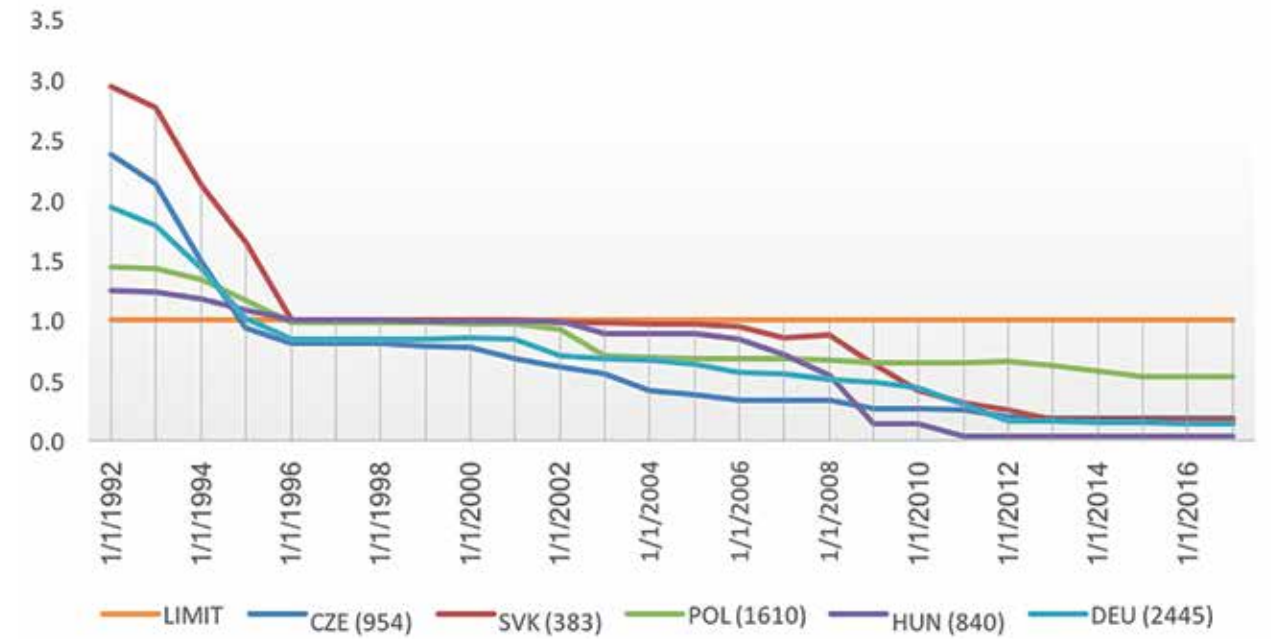

41 Zdroj upraveno podle dat Ministerstva obrany ČR; údaj v závorce vyjadřuje maximální počet povolený smlouvou

42 Dtto.

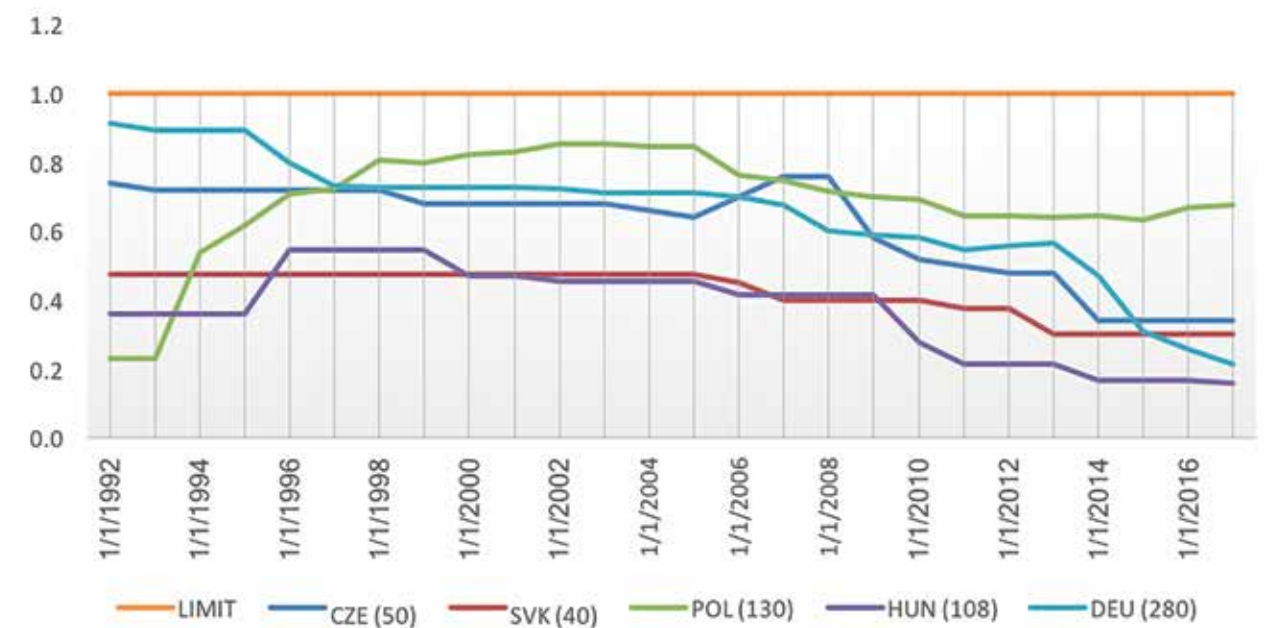
GRAF 3

Limit podle S-KOS a skutečný počet dělostřeleckých systémů⁴³

GRAF 4

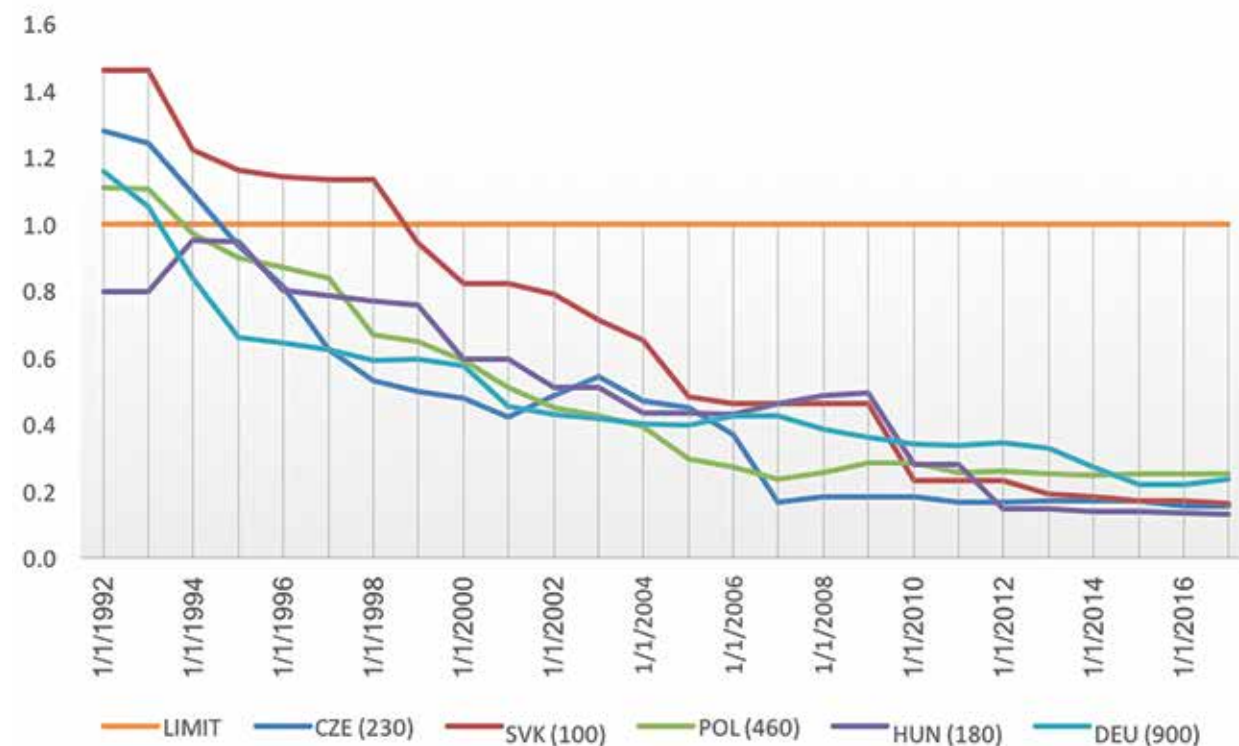
Limit podle S-KOS a skutečný počet vojenských vrtulníků⁴⁴

43 Dtto.

44 Dtto.

GRAF 5 Limit podle S-KOS a skutečný počet vojenských letounů⁴⁵

Tento negativní vývoj se ovšem nedotkl pouze hlavních druhů techniky, ale i personálu. Téměř ve všech zemích střední a (jiho)východní Evropy se snížil počet vojáků jak absolutně, tak i v poměru k praceschopnému obyvatelstvu, což je zčásti dané nezvládnutou profesionalizací armád. Jeden z negativních důsledků tohoto trendu je nejenom oslabení celkové síly ozbrojených sil, ale i nízká

udržitelnost v nasazení kvůli nedostatku personálu na střídání, prakticky žádná záloha na úhradu bojových ztrát a ztížené vytváření záloh, které by profesionální ozbrojené síly v případě potřeby mohly doplnit. V tabulkách je pro zajímavost i Rakousko, které patří k neutrálním státům a vybíralo mírovou dividendu stejně jako jeho sousedi.

TABULKA 6 Celkový počet vojenského personálu⁴⁶

	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016	ZMĚNA OPROTÍ 1985/1995/2010
Litva			8 900	16 600	29 000	25 240	28 330	29 650	20 750
Estonsko			5 500	7 600	8 000	5 750	6 400	6 400	900
Slovinsko			12 900	13 500	12 000	12 100	13 200	13 200	300
Černá Hora						13 084	12 050	12 050	-1 034
Lotyšsko			11 300	8 500	5 000	4 600	5 310	5 310	-5 990
Albánie	40 400		86 500	67 500	22 500	14 745	8 500	8 500	-31 900
Rakousko	54 700	43 000	55 800	40 500	40 000	25 758	21 350	22 400	-32 300
Slovensko			51 000	41 200	20 000	15 799	15 850	15 850	-35 150
Rumunsko	189 500	126 000	296 500	282 900	177 000	153 800	150 400	149 200	-40 300
Maďarsko	106 000	94 000	73 000	57 800	44 000	34 587	38 500	39 800	-66 200
Česká republika			92 000	63 300	28 000	28 521	25 050	23 200	-68 800
Bulharsko	148 500	129 000	135 900	113 800	85 000	65 315	47 300	31 300	-117 200
Chorvatsko			150 000	101 000	31 000	21 600	18 550	18 550	-131 450
Polsko	319 000	313 000	302 000	238 800	162 000	121 400	172 700	178 400	-140 600
Německo	478 000	545 000	365 000	221 100	285 000	251 465	177 300	179 100	-298 900

TABULKA 7 Počet vojenského personálu k praceschopnému obyvatelstvu⁴⁷

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016	ZMĚNA OPROTÍ 1990/1995/2010
Litva		0,51	0,99	1,87	1,68	1,93	2,00	1,49
Rumunsko	1,04	2,41	2,41	1,85	1,64	1,65	1,67	0,63
Estonsko		0,78	1,12	1,19	0,84	0,93	0,92	0,14
Slovinsko		1,37	1,40	1,18	1,16	1,31	1,32	-0,05
Černá Hora					5,29	4,86	4,87	-0,42
Lotyšsko		0,95	0,78	0,46	0,43	0,53	0,53	-0,43
Rakousko	1,21	1,44	1,04	1,00	0,60	0,48	0,49	-0,71
Polsko	1,78	1,74	1,38	0,92	0,67	0,94	0,97	-0,81
Německo	1,40	0,92	0,55	0,69	0,60	0,41	0,41	-0,99
Maďarsko	2,09	1,75	1,39	1,03	0,80	0,83	0,85	-1,24
Česká republika		1,78	1,23	0,54	0,54	0,47	0,43	-1,35
Slovensko		2,06	1,59	0,75	0,59	0,58	0,57	-1,48
Bulharsko	3,20	3,59	3,31	2,55	1,91	1,41	0,96	-2,25
Albánie		6,37	5,00	1,75	1,20	0,64	0,64	-5,73
Chorvatsko		7,10	5,14	1,55	1,10	0,98	1,01	-6,08

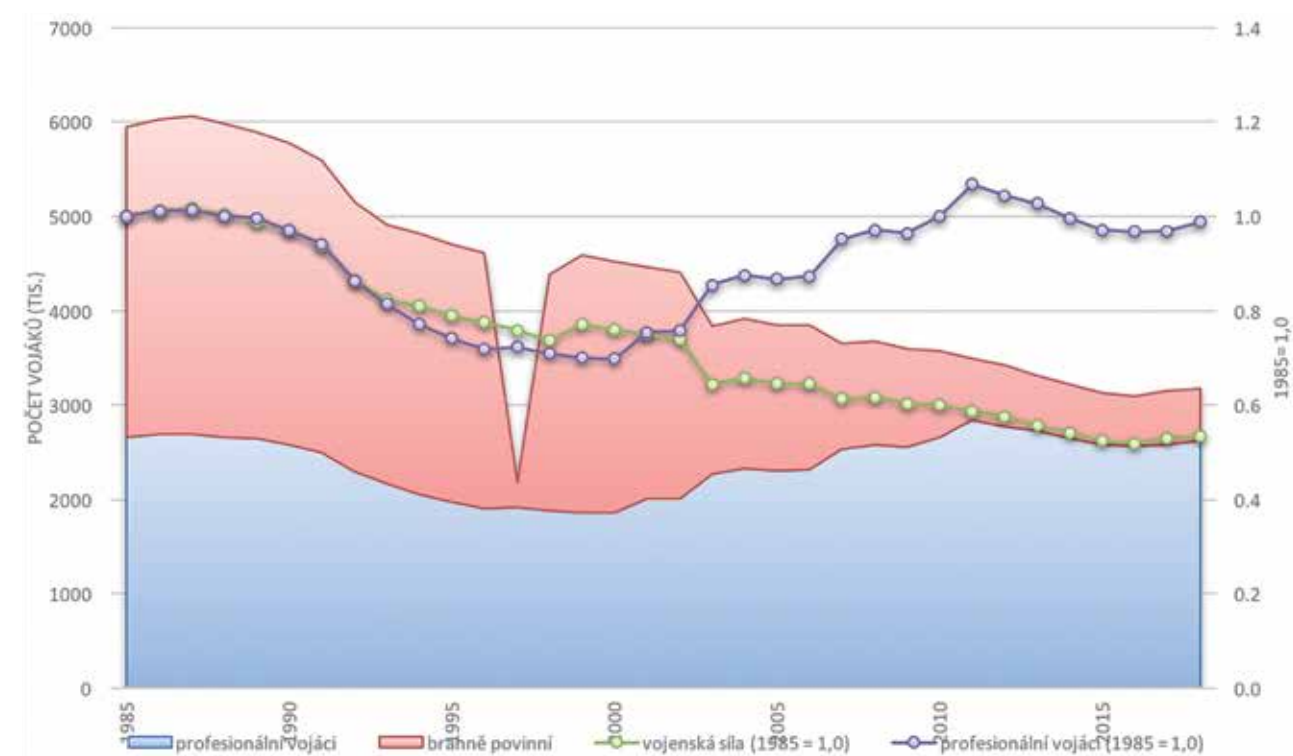
Ne příliš povzbudivě z hlediska aktivního vojenského personálu je na tom Severoatlantická aliance jako

celek, byť z hlediska celkových počtů se na první pohled může zdát, že je vše v pořádku.

45 Dtto.

46 Zdroj: World Development Indicators, Světová banka, dostupné online: <https://data.worldbank.org/products/wdi>

47 Dtto.

GRAF 6 Velikost ozbrojených sil států NATO v letech 1985-2018 (v tisících osob)⁴⁸

Problém, který ukazuje tento graf spočívá v tom, že v současnosti je téměř stejně profesionálních vojáků, jako bylo v roce 1985, nicméně dnes musí Aliance operovat na mnohem větší ploše. Musí být tedy schopna efektivně a rychle přesouvat jednotky. Je to obdobné, jako výše zmiňovaná strategie německého generálního štábu, který plánoval porážení nepřítele na východě a poté díky železnici přesun jednotek na zpad k dalšímu střetnutí. Druhou věcí, kterou ukazuje tento graf je snížení počtu připravených vycvičených záloh.

Výše uvedené je do značné míry důsledkem snižování vojenských rozpočtů od počátku 90. let. V tomto ohledu poslouží jako zajímavý ukazatel podíl vojenských výdajů na hrubém domácím produktu. V tabulce níže jsou členské země NATO ze střední a (jiho)východní Evropy. U většiny sledovaných zemí je patrný pokles podílu, což samozřejmě nemusí vždy znamenat pokles i v reálných penězích, ale z hlediska dlouhodobého trendu se jedná o negativní vývoj.

TABULKA 8Výdaje na obranu vybraných členských zemí NATO jako procento HDP⁴⁹

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Estonsko				0.8%	1.0%	1.0%	0.9%	1.0%	1.1%	1.3%	1.4%	1.5%	1.7%	1.7%	1.7%	1.9%	1.9%	2.0%	2.1%	2.2%	1.7%	1.7%	1.9%	1.9%	2.0%	2.1%	2.1%	2.1%
Rumunsko	4.5%	4.8%	4.2%	2.7%	3.1%	2.6%	2.4%	3.0%	3.0%	2.6%	2.5%	2.4%	2.3%	2.1%	2.0%	2.0%	1.8%	1.5%	1.4%	1.3%	1.2%	1.3%	1.2%	1.3%	1.3%	1.5%	1.4%	2.0%
Polsko	2.6%	2.3%	2.2%	2.5%	2.3%	2.0%	2.0%	2.0%	2.0%	1.9%	1.8%	1.9%	1.9%	1.9%	1.9%	1.9%	1.9%	2.0%	1.8%	1.8%	1.8%	1.8%	1.8%	1.8%	1.9%	2.1%	2.0%	2.0%
Litva				0.8%	0.5%	0.5%	0.5%	0.7%	1.2%	1.0%	1.2%	1.4%	1.3%	1.1%	1.2%	1.2%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	0.9%	0.8%	0.8%	0.8%	0.9%	1.1%	1.5%	1.7%
Lotyšsko				0.7%	0.8%	0.8%	0.6%	0.6%	0.6%	0.8%	0.9%	1.0%	1.5%	1.6%	1.6%	1.6%	1.7%	1.6%	1.6%	1.4%	1.1%	1.0%	0.9%	0.9%	0.9%	1.1%	1.5%	1.7%
Černá Hora															2.7%	2.3%	1.7%	1.9%	1.9%	1.8%	1.7%	1.7%	1.5%	1.5%	1.4%	1.5%	1.7%	
Bulharsko	3.8%	3.0%	3.0%	2.6%	2.5%	2.4%	2.4%	2.4%	2.5%	2.6%	2.7%	2.9%	2.8%	2.7%	2.5%	2.4%	2.2%	2.3%	1.9%	1.9%	1.8%	1.4%	1.5%	1.6%	1.5%	1.3%	1.4%	1.6%
Chorvatsko			7.6%	10.7%	11.1%	9.3%	8.3%	8.9%	6.6%	4.4%	3.0%	2.7%	2.7%	2.0%	1.8%	1.8%	1.7%	1.6%	1.8%	1.8%	1.7%	1.8%	1.7%	1.7%	1.6%	1.5%	1.4%	1.4%
Albánie	5.9%	5.8%	4.7%	3.2%	2.5%	2.1%	1.4%	1.3%	1.2%	1.2%	1.3%	1.3%	1.3%	1.4%	1.4%	1.6%	1.8%	2.0%	1.5%	1.6%	1.5%	1.5%	1.4%	1.3%	1.2%	1.1%	1.2%	
Německo	2.7%	2.1%	2.0%	1.8%	1.6%	1.6%	1.5%	1.5%	1.5%	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%	1.3%	1.3%	1.3%	1.2%	1.3%	1.4%	1.4%	1.3%	1.3%	1.2%	1.2%	1.2%	1.2%	1.2%	1.2%
Slovensko				2.0%	1.9%	3.2%	3.0%	2.3%	1.7%	1.6%	1.7%	1.8%	1.8%	1.8%	1.6%	1.7%	1.6%	1.5%	1.5%	1.5%	1.3%	1.1%	1.1%	1.0%	1.0%	1.1%	1.1%	1.2%
Maďarsko	2.6%	2.2%	2.2%	1.9%	1.8%	1.3%	1.3%	1.5%	1.3%	1.4%	1.5%	1.6%	1.6%	1.6%	1.5%	1.4%	1.2%	1.3%	1.2%	1.1%	1.0%	1.1%	1.0%	1.0%	0.9%	0.9%	1.0%	1.1%
Česká republika				2.3%	2.3%	1.8%	1.7%	1.7%	1.8%	1.9%	1.9%	1.8%	1.8%	1.9%	1.7%	1.8%	1.6%	1.4%	1.2%	1.3%	1.2%	1.1%	1.1%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.1%
Slovinsko			2.2%	1.8%	1.7%	1.6%	1.5%	1.4%	1.4%	1.2%	1.1%	1.3%	1.4%	1.4%	1.4%	1.4%	1.5%	1.4%	1.5%	1.6%	1.6%	1.3%	1.2%	1.1%	1.0%	0.9%	1.0%	1.0%

Z dostupných dat se dá odvozovat kvalita infrastruktury ve státech, přes které by projížděly transporty dále na východ. Vyplývá z něj, že stav se

zlepšuje, nicméně je vesměs stále pod průměrem Evropské unie. Každopádně zaostává za kvalitou infrastruktury v západních státech.

TABULKA 9 Celkový Index logistického výkonu (1 je nejnižší, 5 je nejvyšší)⁵⁰

	2007	2010	2012	2014	2016
Evropská unie	3,43	3,46	3,47	3,56	3,61
Bulharsko	2,87	2,83	3,21	3,16	2,81
Chorvatsko	2,71	2,77	3,16	3,05	3,16
Česká republika	3,13	3,51	3,14	3,49	3,67
Estonsko	2,95	3,16	2,86	3,35	3,36
Maďarsko	3,15	2,99	3,17	3,46	3,43
Lotyšsko	3,02	3,25	2,78	3,40	3,33
Litva	2,78	3,13	2,95	3,18	3,63
Polsko	3,04	3,44	3,43	3,49	3,43
Rumunsko	2,91	2,84	3,00	3,26	2,99
Slovensko	2,92	3,24	3,03	3,25	3,34
Slovinsko	3,14	2,87	3,29	3,38	3,18

49 Zdroj: SIPRI 2018, dostupné online: <https://www.sipri.org/databases/milex>; modře označené jsou odhady SIPRI, červeně označené jsou vysoce nejistá data50 Zdroj: World Development Indicators, Světová banka, dostupné online: <https://data.worldbank.org/products/wdi>48 Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z www.nato.int

TABULKA 10*Dálniční síť ve vybraných zemích⁵¹*

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Bulharsko	273		324	331	437	734	740
Česká republika	357	414	499	564	734	776	1223
Estonsko	41	65	93	99	115	147	145
Chorvatsko	291	302	411	1016	1244	1310	1310
Lotyšsko							
Litva	370	394	417	417	309	309	314
Maďarsko	267	335	448	636	1477	1884	1924
Polsko	257	246	358	552	857	1559	1640
Rumunsko	113	113	113	228	332	747	747
Slovinsko	228	277	382	569	768	773	773
Slovensko	192	198	296	328	416	463	463

TABULKA 11*Délka železniční sítě ve vybraných zemích v km⁵²*

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Bulharsko	4 299	4 293	4 320	4 154	4 098	4 019	4 029
Česká republika	9 451	9 327	9 444	9 614	9 568	9 566	9 564
Estonsko	1 026	1 021	968	925	1 196	1 164	1 161
Chorvatsko	2 444	2 726	2 726	2 726	2 722	2 604	2 604
Lotyšsko	2 397	2 413	2 331	2 270	1 897	1 860	1 860
Litva	2 007	2 002	1 905	1 771	1 768	1 877	1 911
Maďarsko	7 772	7 632	7 668	7 685	7 352	7 197	7 811
Polsko	26 228	23 986	22 560	20 253	20 228	19 231	19 132
Rumunsko	11 348	11 376	11 015	10 948	10 785	10 770	10 774
Slovinsko	1 196	1 201	1 201	1 228	1 228	1 209	1 209
Slovensko	3 660	3 665	3 662	3 658	3 622	3 626	3 206

Díky tomu, že vlakem je možné převážet velké množství techniky najednou, je od 19. století právě železnice preferovaným prostředkem pro vojenské transporty. Jak je patrné z tabulky výše, délka tratí se ve sledovaných zemích v zásadě výrazněji nemění, výjimkou je Polsko, kde řada tratí oproti počátku 90.

let minulého století zanikla. Zajímavým ukazatelem je také množství lokomotiv a vagónů, které jsou k dispozici pro případné větší přesuny. Data ukazují pokles počtu ve většině sledovaných zemí, což není pozitivní signál.

TABULKA 12*Počet elektrických a dieselových lokomotiv ve vybraných zemích⁵³*

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Bulharsko	1 111	872	683		484		
Česká republika		2 968	2 829	2 350	2 085	1 920	2 003
Estonsko		143	119	265	319	287	287
Chorvatsko	448	440	389	278	250	263	284
Lotyšsko	484	349	248	205	252	255	259
Litva		329	278	249	271	229	230
Maďarsko	1 617	1 352	1 107	1 035	1 077	1 153	1 170
Polsko	4 076	6 094	4 027	4 396	4 263	4 033	4 004
Rumunsko	4 364	4 311	3 386	2 061	1 834	1 795	
Slovinsko	236	214	186	152	162	156	156
Slovensko		1 322	1 209	1 079	967	952	940

TABULKA 13*Počet všech typů vagonů ve vybraných zemích⁵⁴*

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Bulharsko	40 918	29 790	24 968		11 124		
Česká republika		74 728	60 681	47 172	35 077	32 827	34 596
Estonsko		8 352	5 857	18 376	17 575	21 501	21 586
Chorvatsko	13 730	11 736	9 986	7 330	6 674	5 519	
Lotyšsko	11 085	12 109	9 146	8 871	9 033	11 888	10 777
Litva		16 866	13 155	13 192	13 352	12 792	11 849
Maďarsko		37 156	23 528	16 027	11 357	8 916	9 145
Polsko	89 940	151 208	94 355	103 234	89 270	86 364	87 598
Rumunsko	166 086	159 118	107 708	58 951	43 311	34 254	
Slovinsko	8 692	8 117	6 258	4 465	3 627	3 386	3 268
Slovensko		36 567	26 974	25 515	15 260	15 533	15 786

Pokud by došlo k nutnosti přijímat vyšší počty vojáků na vlastním území a pokud by daná země měla navíc sloužit pro týlové zabezpečení v případě konfliktu, je důležité mít k dispozici dostatek nemocničních lůžek a personálu. Data ukazují, že v zemích bývalé Varšavské smlouvy bylo – oproti Západu – množství

lůžek naddimenzované právě proto, že se počítalo s rozsáhlým konfliktem. Od 90. let došlo ke snížení jejich počtu, protože není efektivní držet tak vysoké množství lůžek na tisíc obyvatel. Na druhou stranu, tyto kapacity ovšem mohou v případném konfliktu chybět.

51 Zdroj: Eurostat, dostupné online: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

52 Dtto.

53 Dtto.

54 Dtto.

TABULKA 14 Počet nemocničních lůžek na 1000 obyvatel⁵⁵

	1995	2000	2005	2010	2011
Evropská unie	6,99	6,32	6,15	5,45	5,36
Bulharsko	10,37	7,41	6,40	6,50	6,40
Chorvatsko	5,75	6,15	5,50	5,62	5,98
Česká republika		8,80	8,40	7,01	6,80
Estonsko	8,35	7,18		5,33	5,30
Maďarsko	8,80	8,10	7,90	7,18	7,20
Lotyšsko	11,19	8,73	7,70	5,32	5,90
Litva	11,09	9,76	8,10	6,75	7,00
Polsko	5,50	4,90	5,20	6,59	6,50
Rumunsko	7,64	7,44	6,60	6,29	6,10
Slovensko		7,90	6,90	6,42	6,00
Slovinsko	5,75	5,43	4,80	4,57	4,60

Na závěr ještě dvě tabulky. Ekonomiky všech států střední a (jiho)východní Evropy, které vstoupily do Evropské unie a NATO, jsou zcela otevřené, což jednak

vytváří vyšší závislost, ale zároveň i zranitelnost. To je patrné například na tom, že roste závislost těchto zemí na dovozu energie.

TABULKA 15 Dovoz energie jako procento celkové spotřeby energií⁵⁶

	1995	2000	2005	2010	2014	2015
Evropská unie	41,37	43,95	49,32	51,29	50,48	52,32
Bulharsko	55,43	46,84	46,48	40,75	36,55	
Chorvatsko	35,96	49,17	51,18	45,10	45,86	
Česká republika	21,81	25,25	26,73	28,70	28,99	31,62
Estonsko	34,53	32,53	25,77	12,31	3,40	-2,71
Maďarsko	46,27	53,53	62,36	57,00	55,61	57,67
Lotyšsko	68,85	63,23	58,91	56,14	45,16	
Litva	55,86	52,52	54,27	78,44	75,04	
Polsko	0,12	10,74	14,97	33,21	28,39	28,55
Rumunsko	30,29	21,81	27,69	21,57	16,78	
Slovensko	71,63	64,34	64,90	65,18	58,83	60,65
Slovinsko	51,08	51,70	51,91	48,21	44,50	48,54

Poslední tabulka ukazuje produkci oceli ve vybraných zemích. Množství vyrobené oceli patřilo od 19. století k jednomu z klíčových ukazatelů vyspělosti a vojenské moci jednotlivých zemí. Schopnost její výroby v dostatečných množstvích totiž naznačuje, nakolik je

stát schopen vyrábět těžké zbraně. Tabulka mimo jiné ukazuje jeden problém, který mají shodně všechny země – asi nejvýznamnějším světovým výrobcem oceli se v posledních dvaceti letech stala Čína.

TABULKA 16 Produkce oceli ve vybraných zemích 1985-2012 (tis. tun)⁵⁷

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Německá demokratická republika	7,853	7,967	8,243	8,131	7,824	5,339									
Spolková republika Německo	40,497	37,134	36,248	41,023	41,076	38,433									
Sjednocené Německo						38,434	42,169	39,711	37,625	40,837	42,051	39,793	45,007	44,046	42,062
Albánie	217	215	212	210	205	143	28	20	19	19	22	23	22	22	16
Bulharsko							1,123	1,105	946	880	744	886	1,219	1,412	1,448
Chorvatsko								102	74	63	45	46	69	101	74
Slovinsko								392	349	424	394	314	373	405	405
Rumunsko	13,795	14,276	13,885	14,314	14,411	9,761	7,130	5,736	5,446	5,800	6,555	6,082	6,674	6,393	4,354
Polsko	16,126	17,144	17,145	16,873	15,096	13,644	10,440	9,864	9,936	11,113	11,890	10,432	11,585	9,915	8,848
Československo	15,036	15,112	15,416	15,380	15,468	14,880	12,072	7,349							
Česká republika										6,732	7,085	7,184	6,509	6,750	6,498
Slovensko										3,922	3,948	3,975	3,602	3,835	3,428
Maďarsko	3,646	3,713	3,621	3,583	3,220	2,730	1,900	1,541	1,752	1,938	1,861	1,872	1,690	1,816	1,813
Estonsko							3	3	3	3	2	3	3	2	1
Litva							3	3	2	1	1	1	1	1	1
Lotyšsko							374	246	300	332	279	293	465	472	482
Rusko	155,000	161,000	162,000	163,000	160,000	154,000	73,000	62,000	54,000	48,812	51,589	49,253	48,502	43,822	51,510
Čína	46,790	52,200	56,280	59,430	61,590	66,350	71,000	80,940	89,539	92,613	95,360	101,237	108,911	114,588	123,954

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Celkem
Německá demokratická republika														206,057
Spolková republika Německo														1,357,840
Sjednocené Německo	46,376	44,803	45,015	44,809	46,374	44,524	47,224	48,550	45,833	32,670	43,830	44,284	42,661	1,715,727
Albánie	5	80	140	140	143	180	206	263	250	221	390	464	500	5,499
Bulharsko	1,502	1,486	1,484	1,591	1,792	2,027	2,324	2,410	2,589	2,417	2,530	2,614	2,687	37,216
Chorvatsko	71	58	34	41	86	73	81	75	89	43	95	96	1	1,417
Slovinsko	519	462	481	541	566	583	628	638	642	430	606	648	632	10,432
Rumunsko	4,672	4,935	5,491	5,691	6,042	6,280	6,266	6,261	5,035	2,761	3,721	3,835	3,292	406,523
Polsko	10,498	8,809	8,368	9,107	10,593	8,336	10,008	10,632	9,728	7,128	7,993	8,801	8,366	704,882
Československo														495,733
Česká republika	6,216	6,316	6,512	6,783	7,033	6,189	6,862	7,059	6,387	4,594	5,180	5,583	5,072	126,160
Slovensko	3,733	3,989	4,275	4,588	4,454	4,485	5,093	5,089	4,489	3,747	4,583	4,236	4,403	83,443
Maďarsko	1,871	1,956	2,053	1,989	1,952	1,958	2,084	2,227	2,097	1,403	1,678	1,746	1,542	168,310
Estonsko	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	25
Litva	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16
Lotyšsko	498	515	520	520	662	688	690	696	635	692	655	568	805	11,403
Rusko	59,136	58,970	59,777	61,450	65,583	66,146	70,830	72,387	68,510	60,011	66,942	68,852	70,209	6,109,183
Čína	127,236	150,906	182,249	222,336	272,798	355,790	421,024	489,712	512,339	577,070	638,743	683,883	731,040	7,177,934

55 Zdroj: World Development Indicators, Světová banka, <https://data.worldbank.org/products/wdi>

56 Dtto.

57 The Correlates of War Project, National Material Capabilities (v5.0), <http://www.correlatesofwar.org/data-sets/national-material-capabilities>

7

HLEDÁNÍ SCHOPNOSTI POSÍLENÍ OBRANY STÁTU V 21. STOLETÍ

Výše uvedené jasně ukazuje, že se střední Evropa dobrovolně, a vlastně ráda, odzbrojila. Ráda proto, že díky tomu byly peníze na investice do jiných oblastí, především do takzvaného sociálního státu. Ne, že by bylo něco špatného na tom, aby se lidé měli dobře. Nesmíme ale zapomínat na to, že bez naplnění primární funkce státu, kterou je zajištění vnější a vnitřní bezpečnosti přijde okamžik, kdy se nebude mít dobře nikdo.

Je vcelku jasné, že jen zkopírování receptů z 19. a 20. století již dnes není možné. Jednak to vzhledem k tomu, jak technologický rozvoj radikálně proměňuje vedení válek, bezpečnost státu nezajistí a zároveň by to dnes bylo jen obtížně finančně dosažitelné. Útočná operace v kyberprostoru může zásadně poškodit z ekonomického i vojenského hlediska silný stát a zlomit jeho vůli k boji. Robotizace v některých oblastech nahradí lidi, kteří se nebudou na pracovním trhu dostávat a napomůže snižování ztrát. Roboti ovšem lidské vojáky zcela nenahradí, ale jen rozšíří či doplní stávající schopnosti. Stejně jako zničený a ztracený materiál nebude zcela možné vytisknout v poli na 3D tiskárnách, o čemž si člověk občas čte v médiích.

Nezmění se také konstanty, jako je geografie – přejít vysoké hory, natož v nich vést bojové operace, je a bude náročné, i když lidem budou pomáhat nové

technologie. Kybernetický útok asi dokáže poškodit určitá odvětví státu, nicméně bez obsazení území se nedá země považovat za dobytou. Negativní trend vytváření asymetrií, který je patrný od konce studené války v oblasti šíření jaderných zbraní, bude posilován právě technologickými možnostmi kyberprostoru, internetu a robotiky. Ale to neznamená, že války budou nyní vedeny už jen tímto způsobem.

Není proto možné zcela rezignovat na tradiční zajištění státu pro krizové či válečné situace a na schopnost státu odstrašovat. Byť to bude mnohem složitější než na počátku minulého století. Investice do infrastruktury, zprůhlednění legislativy, udržení počtu nemocničních lůžek tak, aby jich pro případ potřeby byl dostatek, vytváření zásob a příprava obyvatelstva a podobně, není nic složitého a nesmyslného. Je však nutné si uvědomit, že jakékoli kroky budou komplikovat minimálně tři faktory: 1) neschopnost kontrolovat populaci, 2) ztížená schopnost kontrolovat výrobu a technologie a 3) globalizace a s ní spojená globální dělba práce.

Pro totální válku je důležitá masa lidí. Branecké armády a možnost povolávání záloh v době míru zajišťovaly, že určitá část populace byla neustále připravena na povolání. Státy si udržovaly vysokou znalost o populaci a omezovaly její svobodu. Dnes tomu tak není. Řešení této situace musí být postupné.

Především je nutné udržovat vysokou připravenost a naplněnost profesionální armády a její připravené zálohy. Plynulý přechod do mobilizované armády vyžaduje i existenci přechodového období, kdy proběhne řada úkonů (jako je odvod, zvýšení zásob atd.) ještě v době míru. Právě moderní technologie v tom mohou napomoci, aniž by se výrazněji „obtěžovala“ populace jako v minulosti. Vzhledem k tomu, v kolika je každý občan registrech a různých databázích, stačí pouze nalézt způsob, jak upravit výstupy pro potřeby armád a zároveň ochránit soukromí člověka. K tomu napomohou třeba již dnes existující algoritmy na zpracovávání obrovského množství dat.

Zároveň je vhodné podporovat zájmové činnosti posilující obranyschopnost státu. Typicky jde například o organizace jako Český červený kříž, který má schopnosti školit lidi ve zdravotědě, organizací a oceňováním dárcovství krve (ve výše uvedeném vojenském plánu z roku 1977 se například předpokládalo každodenní doručení čtyřiceti litrů krve do posádky v Havlíčkově Brodě).

Za druhé, často je slyšet postesknutí, jak je možné, že se na počátku 20. století vyráběly letouny, tanky a další technika jak na běžícím pásu, a dnes nejsme schopni ani zlomku toho. Na vině jsou především vyspělé technologie, nákladnost a dlouhodobost

vědy, výzkumu a inovací a vysoké náklady na ně. Tato situace se už nezmění a je s ní nutné počítat. Čelit se jí dá jedině tak, že se budou zaplňovat sklady vším, což například u elektroniky bude z hlediska životnosti poměrně komplikované a navíc i velice nákladné. Nebo se stanoví určité minimum nikoli hi-tech výzbroje, které je zapotřebí mít ve skladech a zároveň se bude udržovat určitá kapacita vlastní výroby.

Třetí bod souvisí částečně s druhým – k dilematům je nutné připočítat globální dělbu práce. Každý vojenský systém se skládá z velkého množství součástí, nicméně jenom menší část se vyrábí na území daného státu. V případě krize tedy nemusí být snadné zajistit si dostatečné množství hi-tech systémů, včetně třeba velice drahé přesně naváděné munice. Snadno se může stát, že požadavky budou uspokojovány postupně, takže součásti mohou dorazit i pozdě.

Pokud i nadále budou státy definované mimo jiné teritoriem, na kterém leží, bude patřit k základním povinnostem toto teritorium fyzicky, nikoli pouze virtuálně, ubránit. A jediný způsob, jak toho dosáhnout, je zvrátit negativní trend demilitarizace posledních téměř třiceti let a zkombinovat staré s novým. To bude vyžadovat nemalé úsilí, prozíravost a odvalu, protože ne vždy budou nutné kroky populární.

www.europeanreform.org
Follow us @europeanreform